

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет управління персоналом, соціології та психології

Кафедра соціоекономіки та управління персоналом

ОСВІТНЬО ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	Менеджмент соціальної сфери
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 Управління та адміністрування
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	073 - Менеджмент

Форма навчання: дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Розвиток волонтерського руху в Україні»

здобувача Годлевської Вікторії Валеріївни

науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент Кирилюк Володимир
Вікторович _____

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: доктор економічних наук,
професор Лопушняк Г.С.

Київ 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет управління персоналом, соціології та психології

Кафедра соціоекономіки та управління персоналом

ОСВІТНЬО ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	Менеджмент соціальної сфери
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 Управління та адміністрування
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	073 - Менеджмент

ПОГОДЖЕНО

Керівник проєктної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

_____ В. В. Кирилюк

(підпис) (ініціали, прізвище)

20 ____ р

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Г. С. Лопушняк

(підпис) (ініціали, прізвище)

20 ____ р

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Здобувачу вищої освіти Годлевській Вікторії Валеріївні

форми навчання дистанційної

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему «Розвиток волонтерського руху в Україні»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «__» _____ 2025 р.

№ _____

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах _____

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

(назва розділу)

Розділ 2	АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ
-----------------	---

(назва розділу)

Розділ 3	РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ
-----------------	---

(назва розділу)

Об'єкт дослідження:	волонтерський рух як суспільне явище та складова громадянського суспільства.
Предмет дослідження:	теоретичні, організаційно-правові та практичні засади розвитку волонтерського руху в Україні в сучасних умовах.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	комплексний аналіз розвитку волонтерського руху в Україні та світі, визначення його теоретичних основ, сучасних тенденцій, проблем функціонування, а також обґрунтування рекомендацій щодо забезпечення умов його подальшого розвитку.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Розкрити сучасні підходи до розуміння волонтерства; охарактеризувати зміст, напрями та форми волонтерської діяльності; проаналізувати нормативно-правове забезпечення волонтерства в Україні.
У розділі 2	Дослідити основні напрями та форми волонтерської діяльності в Україні; визначити особливості розвитку волонтерського руху в умовах воєнного стану;

виявити проблеми та виклики функціонування волонтерських організацій.

У розділі 3

Розробити рекомендації щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху;

окреслити перспективи його розвитку в Україні.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

(ініціали, прізвище)

«_____» _____ 20__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

(підпис)

(ініціали, прізвище)

«_____» _____ 20__ р.

РЕФЕРАТ

РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Робота складається з 3 розділів, які об'єднують 8 підрозділів. Перший розділ присвячений дослідженню теоретичних основ волонтерської діяльності, розкриттю сучасних підходів до розуміння волонтерства, характеристиці змісту, напрямів і форм волонтерської діяльності, а також аналізу нормативно-правового забезпечення волонтерства в Україні. Другий розділ має аналітичний характер і спрямований на дослідження розвитку волонтерського руху в Україні та світі, визначення особливостей його функціонування в умовах воєнного стану та виявлення проблем і викликів діяльності волонтерських організацій. Третій розділ є рекомендаційним і містить пропозиції щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху та визначення перспектив його подальшого розвитку в Україні.

Обсяг кваліфікаційної бакалаврської роботи становить 79 сторінок. У роботі представлено таблиці та рисунки, використано наукові, нормативно-правові, статистичні та аналітичні джерела. Робота містить список використаних джерел.

Об'єкт дослідження - волонтерський рух як суспільне явище та складова громадянського суспільства.

Предмет дослідження - організаційно-правові та управлінські засади розвитку волонтерського руху в Україні в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи полягає у комплексному аналізі розвитку волонтерського руху в Україні та світі, визначенні його теоретичних основ, сучасних тенденцій, проблем функціонування, а також обґрунтуванні рекомендацій щодо забезпечення умов його подальшого розвитку.

Завдання кваліфікаційної бакалаврської роботи:

- розкрити сучасні підходи до розуміння волонтерства;
- охарактеризувати зміст, напрями та форми волонтерської діяльності;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення волонтерства в Україні;
- дослідити основні напрями та форми волонтерської діяльності в Україні;
- визначити особливості розвитку волонтерського руху в умовах воєнного стану;
- виявити проблеми та виклики функціонування волонтерських організацій;
- розробити рекомендації щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху;
- окреслити перспективи розвитку волонтерського руху в Україні.

Для досягнення поставленої мети використано такі методи дослідження: аналіз і синтез для узагальнення наукових підходів до розуміння волонтерства; системний підхід для дослідження волонтерського руху як складової громадянського суспільства; порівняльний метод для зіставлення міжнародного та вітчизняного досвіду волонтерської діяльності; структурно-функціональний аналіз для визначення функцій і напрямів волонтерства; метод аналізу нормативно-правових актів для дослідження законодавчого забезпечення волонтерської діяльності в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у комплексному дослідженні сучасного стану волонтерського руху в Україні в умовах воєнного стану, узагальненні основних тенденцій його розвитку та розробці рекомендацій щодо забезпечення сприятливих умов функціонування і подальшого розвитку волонтерського сектору.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання сформульованих висновків і рекомендацій органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими та благодійними

організаціями, а також волонтерськими об'єднаннями для вдосконалення механізмів підтримки та розвитку волонтерської діяльності. Роботу завершено та підготовлено до захисту у 2026 році.

Ключові слова: волонтерство, волонтерський рух, волонтерська діяльність, громадянське суспільство, соціальна активність, громадянська участь, волонтерські організації, воєнний стан, благодійна діяльність, соціальна підтримка.

В і д г у к

про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувачки дистанційної форми навчання 4 курсу, 1 групи ОП «Менеджмент
соціальної сфери» факультету управління персоналом, соціології та
психології

Годлевської Вікторії Валеріївни

на тему: *Розвиток волонтерського руху в Україні*

1. **Актуальність теми:** Волонтерський рух є необхідним елементом будь-якої демократичної країни у світі. Розвинення волонтерської діяльності свідчить про наявність активного громадянського суспільства та високий рівень соціальної свідомості. У сучасному українському суспільстві поширюються демократичні цінності, а створення волонтерського руху є ознакою свідомого суспільства, яке прагне до миру та безпеки своїх громадян. Технічний, економічний та соціальний розвиток призводять до виникнення проблем, які державні інститути не можуть вирішити самотійно.

Тому, благодійні організації та волонтери допомагають людям з обмеженими можливостями, борються з безробіттям, сирітством та іншими соціальними проблемами. Волонтерство базується на таких людських якостях, як толерантність, миролюбивість, щедрість і добропорядність. В сучасних умовах України необхідно більше волонтерів та некомерційних організацій, які б зосередили свої зусилля на вирішенні соціальних проблем. Під час кризових ситуацій, таких як війна на Сході, повномаштабне вторгнення, підтримка волонтерів має велике значення для забезпечення необхідних потреб населення та покращення якості життя.

2. **Позитивні риси кваліфікаційної бакалаврської роботи:**

- В 1-му розділі повно висвітлені теоретичні аспекти досліджуваної теми.

- Дотримано адресності наведеної в 1-му розділі КБР інформації: на кожне твердження, кожен цифровий матеріал та факт тощо є посилання з зазначенням автора та номера джерела в списку літератури. Є посилання на усі зазначені в списку літератури джерела.
- Критично проаналізовано наведену інформацію: кожне твердження, кожен цифровий матеріал, факт тощо проаналізовані з визначенням позитивних та негативних моментів.
- Наведено власну авторську позицію щодо критично проаналізованої інформації та способів розв'язання виявлених проблем.
- В розділі 2 використана тільки та інформація, яка сприяє досягненню цілей аналізу.
- Розділ 2 містить фактологічне підтвердження актуальності предмета дослідження для конкретної організації.
- Аналіз актуальності предмета дослідження та стану справ з досліджуваної теми представлений текстом, таблицями, рисунками та відповідними тлумаченнями і висновками.
- 2 – й розділ закінчується систематизацією виявлених проблем і причин.
- В 3-му розділі висвітлено усі можливі рекомендації щодо усунення виявлених у ході аналізу проблем. Усі рекомендації мають тісний зв'язок з виявленими в аналітичній частині КБР проблемами.
- У роботі дотримано логічності в ланцюгу тема-об'єкт-предмет-мета-завдання-висновки.
- Актуальність дослідження обгрунтована та пов'язана з об'єктом дослідження.
- Вступ та реферат містять усі необхідні елементи.
- Висновки повністю, але стисло відображають зміст КБР і власні здобутки автора щодо досліджуваної теми.
- Текст КБР та ілюстративні матеріали оформлено відповідно до вимог.

3. **Наявність самостійних розробок автора.** Підібрано інструментарій для аналізу. Здійснено аналіз волонтерського руху в Україні та світі. Надано пропозиції щодо рекомендації щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху.

4. **Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій.** полягає у розкритті сутності та важливості волонтерства та волонтерського руху. У даній роботі було проведено узагальнюючий аналіз щодо показників волонтерської діяльності в Україні в умовах воєнного стану. Відображені проблеми та перешкоди розвитку волонтерського руху.

У роботі було проведено аналіз, який має прикладне значення для поліпшення розвитку волонтерства. Рекомендації, наведені в роботі, можуть бути використані на практиці.

5. **Наявність недоліків:**

- Наявні стилістичні порушення оформлення тексту бакалаврської роботи.
- Наявні недоліки в аналітичній частині роботи.
- Не завжди є достатнім чи коректним обґрунтування характеристик висунутих пропозицій.

6. **Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК:** робота допущена до захисту з оцінкою **64 бали.**

Науковий керівник доцент, кандидат економічних наук
(посада, учене звання, науковий ступінь)

_____Кирилюк В.В.

(підпис) (прізвище, ініціали)

“ ____ ” _____20__р

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну бакалаврську роботу здобувача вищої освіти

Годлевської Вікторії Валеріївни

Тема: «Розвиток волонтерського руху в Україні»

Актуальність теми кваліфікаційної роботи і доцільність її розроблення:

Волонтерський рух є важливою складовою розвитку громадянського суспільства та одним із ключових механізмів суспільної самоорганізації. В умовах повномасштабної війни волонтерська діяльність набула особливого значення, ставши важливим інструментом підтримки Збройних Сил України, внутрішньо переміщених осіб, медичних закладів, соціально вразливих категорій населення та постраждалих від воєнних дій громад. Саме волонтерські ініціативи забезпечили оперативне реагування на численні гуманітарні виклики та сприяли підвищенню суспільної стійкості держави. У таких умовах дослідження особливостей розвитку волонтерського руху, визначення його проблем, тенденцій та перспектив набуває особливої актуальності. Тема кваліфікаційної бакалаврської роботи є своєчасною та суспільно значущою, оскільки дозволяє комплексно оцінити сучасний стан волонтерського руху в Україні та сформулювати практичні рекомендації щодо його подальшого розвитку.

Якість проведеного дослідження:

Наведені в роботі теоретичні положення, статистичні дані та аналітичні матеріали відповідають сучасним умовам розвитку волонтерської діяльності в Україні та світі. Автором опрацьовано значну кількість наукових джерел, нормативно-правових актів, матеріалів міжнародних організацій, статистичних даних і результатів соціологічних досліджень. У роботі послідовно розкрито сутність волонтерства як соціального інституту, проаналізовано основні напрями та форми волонтерської діяльності, досліджено нормативно-правове забезпечення волонтерського руху в Україні. Значну увагу приділено аналізу розвитку волонтерства в умовах воєнного стану, виявленню актуальних

проблем функціонування волонтерських організацій та визначенню перспектив подальшого розвитку волонтерського сектору. Дослідження характеризується логічністю побудови, послідовністю викладу матеріалу та належним рівнем наукового аналізу.

Позитивні риси кваліфікаційної роботи:

Позитивною стороною роботи є комплексний підхід до дослідження волонтерського руху як важливого елементу громадянського суспільства. Автором сформовано ґрунтовну теоретичну базу дослідження, узагальнено сучасні наукові підходи до визначення сутності волонтерства, здійснено класифікацію напрямів і форм волонтерської діяльності. Особливу цінність становить аналіз трансформації волонтерського руху в Україні після початку повномасштабної війни та дослідження його ролі у забезпеченні суспільної стійкості держави. У роботі використано статистичні матеріали, таблиці та аналітичні узагальнення, що підвищує обґрунтованість висновків. Практичне значення мають розроблені рекомендації щодо вдосконалення умов розвитку волонтерського руху та посилення взаємодії між державою, громадськими організаціями та волонтерськими ініціативами. Робота свідчить про здатність автора самостійно аналізувати наукові джерела, узагальнювати інформацію та формулювати аргументовані висновки.

Зауваження:

Суттєвих зауважень до кваліфікаційної роботи немає. Водночас окремі рекомендації щодо розвитку волонтерського руху могли б бути доповнені більш детальним механізмом їх практичної реалізації та оцінкою можливих результатів упровадження. Також доцільно було б ширше представити кількісний аналіз діяльності окремих волонтерських організацій для поглиблення аналітичної складової дослідження.

Практична значимість висновків і рекомендацій:

Сформульовані в роботі висновки та рекомендації мають практичне значення і можуть бути використані органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими та благодійними організаціями,

волонтерськими об'єднаннями, а також закладами освіти під час розроблення програм підтримки волонтерської діяльності, удосконалення механізмів взаємодії з громадянським суспільством та формування державної політики у сфері розвитку волонтерського руху.

Дебовська А.:

Sole trader UK

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'A Debovska', with a stylized flourish at the end.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1. Сучасні підходи до розуміння волонтерства	7
1.2. Зміст, напрями та форми волонтерства	13
1.3. Нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні .	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	29
2.1. Основні напрями та форми волонтерської діяльності в Україні.....	29
2.2. Особливості розвитку волонтерського руху в умовах воєнного стану	39
2.3. Проблеми та виклики функціонування волонтерських організацій	46
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ	54
3.1. Заходи щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху	54
3.2. Перспективи розвитку волонтерського руху в Україні	62
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку українського суспільства волонтерський рух перетворився на один із найважливіших чинників громадянської активності, соціальної солідарності та суспільної стійкості. Особливої значущості він набув у період після 2014 року, коли внаслідок воєнних, соціальних і гуманітарних викликів волонтерство стало не лише формою добровільної допомоги, а й реальним механізмом мобілізації суспільства, підтримки армії, реагування на кризові ситуації, допомоги постраждалим верствам населення та зміцнення горизонтальних зв'язків у державі. Після початку повномасштабної війни у 2022 році роль волонтерського руху ще більше посилилася, оскільки саме волонтерські ініціативи стали одним із найбільш дієвих інструментів швидкої суспільної реакції на потреби фронту, тилу, внутрішньо переміщених осіб, медичних закладів і територіальних громад. У зв'язку з цим дослідження теоретичних засад, сучасного стану, особливостей функціонування та перспектив розвитку волонтерського руху набуває не лише наукового, а й практичного значення.

Актуальність теми зумовлена тим, що волонтерство в Україні вже не може розглядатися як епізодичне або допоміжне явище. Воно стало важливою складовою громадянського суспільства та одночасно одним із чинників забезпечення національної стійкості. Разом із тим зберігається низка проблем, пов'язаних із правовим регулюванням, фінансовою стабільністю, інституційною координацією, прозорістю, організаційною спроможністю та необхідністю адаптації волонтерського сектору до довгострокових викликів війни й повоєнного відновлення. Це потребує комплексного наукового осмислення волонтерської діяльності як соціального, правового та організаційного феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження волонтерської діяльності та розвитку волонтерського руху займає важливе місце у вітчизняній науковій літературі. Теоретичні основи волонтерства, його

соціальну природу, напрями розвитку та роль у формуванні громадянського суспільства висвітлено у працях В. Л. Погрібної, Р. А. Калениченка, Т. Л. Лях, О. В. Панькової, Н. І. Грищенко та інших науковців [4; 5; 7; 21; 22].

Вагомий внесок у дослідження соціально-трудового розвитку, суспільної взаємодії та соціальної відповідальності зробив А. М. Колот [43]. У своїх працях науковець розглядає сучасні трансформації соціально-трудових відносин, питання соціального партнерства, відповідальності та розвитку людського потенціалу в умовах сучасних суспільних змін.

Проблеми соціального розвитку, міжсекторальної взаємодії та координації суспільних процесів висвітлено у дослідженнях Г. С. Лопушняк [46], яка акцентує увагу на питаннях ефективної координації учасників суспільно значущих процесів та розвитку партнерських механізмів взаємодії. Окремий напрям сучасних досліджень присвячений волонтерському руху в Україні.

Значний науковий інтерес становлять праці А. М. Шандар [47; 49], у яких досліджено динаміку розвитку волонтерського руху, його роль у забезпеченні соціальних послуг, підтримці населення та зміцненні соціальної згуртованості в умовах сучасних викликів.

Попри значну кількість наукових праць, питання розвитку волонтерського руху в Україні в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення залишаються актуальними й потребують подальшого вивчення. Особливої уваги потребують проблеми організації волонтерської діяльності, взаємодії волонтерських організацій з державними інституціями та формування умов для сталого розвитку волонтерського сектору.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексний аналіз розвитку волонтерського руху в Україні та світі, визначення його теоретичних основ, сучасних тенденцій, проблем функціонування, а також обґрунтування рекомендацій щодо забезпечення умов його подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- розкрити сучасні підходи до розуміння волонтерства;
- охарактеризувати зміст, напрями та форми волонтерської діяльності;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення волонтерства в Україні;
- дослідити основні напрями та форми волонтерської діяльності в Україні;
- визначити особливості розвитку волонтерського руху в умовах воєнного стану;
- виявити проблеми та виклики функціонування волонтерських організацій;
- розробити рекомендації щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху;
- окреслити перспективи його розвитку в Україні.

Об'єктом дослідження є волонтерський рух як суспільне явище та складова громадянського суспільства.

Предметом дослідження є організаційно-правові та управлінські засади розвитку волонтерського руху в Україні в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

У роботі використано загальнонаукові та спеціальні **методи дослідження**. Метод аналізу та синтезу застосовано для узагальнення наукових підходів до розуміння волонтерства; системний підхід - для дослідження волонтерського руху як складової громадянського суспільства; порівняльний метод - для зіставлення міжнародних і вітчизняних підходів до організації волонтерської діяльності; структурно-функціональний аналіз - для визначення функцій і напрямів волонтерства; метод аналізу нормативно-правових актів - для дослідження законодавчого забезпечення волонтерської діяльності в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання сформульованих висновків і рекомендацій у подальших наукових дослідженнях, навчальному процесі, а також у діяльності органів влади, місцевого самоврядування та волонтерських організацій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Сучасні підходи до розуміння волонтерства

У сучасному науковому дискурсі волонтерство розглядається як багатовимірний соціальний феномен, що поєднує громадянську участь, суспільну солідарність, організаційні механізми допомоги та правові форми взаємодії. Сучасні суспільні виклики, зокрема війна, гуманітарні кризи та потреба в швидкій самоорганізації громад, суттєво розширили зміст і функції волонтерської діяльності.

Логіка аналізу вимагає почати з еволюції самого поняття. У ранніших підходах волонтерство переважно ототожнювали з милосердною безоплатною допомогою людям, які опинилися в складних життєвих обставинах. У такому трактуванні акцент робився передусім на моральному вчинку конкретної особи, що безкорисливо підтримує інших. Проте сучасний підхід істотно ширший. Сьогодні волонтерська діяльність охоплює соціальну, освітню, психологічну, медичну, культурну, екологічну, гуманітарну, правозахисну, цифрову й кризову допомогу. Відповідно, змінюється і наукова оптика: дослідники дедалі частіше аналізують волонтерство як форму громадянської участі, механізм вироблення соціального капіталу, спосіб посилення місцевих спільнот і навіть як інструмент подолання наслідків масштабних криз [3]; [4, с. 189-191]; [12, с. 167-169]. У цьому сенсі важливо зазначити, що міжнародні документи та аналітика UNV послідовно підкреслюють зв'язок волонтерства з процесами розвитку, соціальної інклюзії та досягненням суспільно значущих цілей.

На нормативному рівні в Україні вихідною точкою є Закон України «Про волонтерську діяльність», який визначає її як добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги, і прямо підкреслює, що вона є формою

благодійної діяльності [14]. Це визначення має фундаментальне значення для всього дослідження, оскільки воно задає правові межі понятійного апарату. По суті, законодавець виокремлює кілька ключових ознак волонтерства: добровільність, безоплатність, суспільну корисність, неприбутковий характер і зв'язок із благодійною сферою. Разом із тим для наукового аналізу такого визначення недостатньо, адже воно фіксує переважно формально-юридичний бік явища. У дослідницькому плані важливо вийти за межі законодавчої дефініції й показати, що волонтерство має не тільки правову, а й ціннісну, соціальну, комунікативну та мобілізаційну природу [6, с. 39-44]; [20, с. 113-115]. Нормативний статус волонтерства як форми благодійної діяльності прямо закріплений у чинному законодавстві України.

У сучасній науці можна виокремити кілька провідних підходів до розуміння волонтерства. Перший із них, соціально-етичний, трактує волонтерство як форму вияву альтруїзму, гуманізму, співчуття, милосердя та відповідальності перед іншими. У межах цього підходу в центрі уваги перебуває особистість волонтера, його моральний вибір, готовність діяти не заради особистої вигоди, а на благо іншої людини чи спільноти.

Соціологічний підхід пояснює волонтерство через категорії соціального капіталу, довіри, мережевої взаємодії та громадянської самоорганізації. У цьому разі волонтерство розглядається як механізм формування горизонтальних зв'язків між людьми, посилення згуртованості громади й накопичення практик взаємодопомоги.

Інституційний підхід пропонує розглядати волонтерство як складову громадянського суспільства, що перебуває у взаємодії з державою, місцевим самоврядуванням, бізнесом, закладами освіти, релігійними структурами, медичними установами й міжнародними організаціями. У такому баченні волонтерство перестає бути лише стихійною активністю окремих громадян і постає як інституціоналізована практика, яка може мати власні правила, управлінські процедури, механізми координації та підзвітності [8, с. 21-34]; [11, с. 17-24].

Функціональний підхід дає змогу побачити волонтерство як механізм компенсації прогалин державної політики та інституційних дефіцитів, особливо в кризових умовах. Саме в цьому ракурсі волонтерство аналізують тоді, коли йдеться про швидке реагування на гуманітарні катастрофи, війну, епідемії, масове переміщення населення або руйнування базових систем життєзабезпечення. Волонтерська діяльність у таких умовах виконує низку функцій: оперативну, мобілізаційну, комунікативну, ресурсну, інтеграційну та психологічно підтримувальну.

Правовий підхід акцентує увагу на суб'єктах волонтерської діяльності, їхніх правах та обов'язках, гарантіях, межах дозволеного, організаційних формах, а також відповідальності у відповідній сфері. Цей підхід дає змогу відмежувати волонтерство від суміжних видів активності, визначити його місце в системі національного законодавства та пояснити, за яких умов добровільна суспільно корисна діяльність набуває юридично значущого статусу [14]; [20, с. 115-117].

Звернемо увагу, що ці підходи не суперечать один одному. Навпаки, вони дають можливість побачити волонтерство в різних площинах. Соціально-етичний підхід пояснює внутрішню мотивацію, соціологічний показує його значення для спільнот, інституційний розкриває організаційний вимір, функціональний пояснює суспільну роль у кризах, а правовий окреслює нормативні рамки. Лише в сукупності ці оптики дозволяють сформулювати цілісне уявлення про волонтерство як про складне, динамічне й багаторівневе явище [4, с. 192-194]; [6, с. 17-22].

Окремої уваги потребує розмежування суміжних понять, оскільки саме тут часто виникають термінологічні помилки. Передусім слід відмежувати волонтерство від благодійності. Благодійність є ширшим поняттям, оскільки може здійснюватися у формі майнової, фінансової, організаційної чи іншої підтримки. Волонтерство ж передбачає насамперед особисту безоплатну участь людини в суспільно корисній діяльності. Інакше кажучи, благодійник може пожертвувати кошти або майно, не беручи особистої участі в організації

допомоги, тоді як волонтер включається в сам процес допомоги власним часом, працею, знаннями, навичками чи координаційними зусиллями [15]; [20, с. 113-114]. Водночас законодавець прямо пов'язує ці поняття, визначаючи волонтерську діяльність як форму благодійної діяльності [14]. Це означає, що між ними існує не тотожність, а співвідношення частини й цілого.

Не менш важливо розмежувати волонтерство і громадську діяльність. Громадська діяльність є ширшим поняттям, яке охоплює участь у роботі громадських організацій, кампаніях, громадських консультаціях, ініціативах місцевого розвитку, правозахисних і просвітницьких проєктах. Волонтерство може бути однією з форм такої діяльності, але не вичерпує її повністю. Наприклад, участь у громадському обговоренні чи адвокаційній кампанії не завжди має ознаки волонтерської допомоги, хоча безумовно є проявом громадянської активності [16]; [6, с. 48-50]. Отже, волонтерство доцільно тлумачити як одну зі специфічних форм громадянської участі, що має виразну практичну та допомогову спрямованість.

Потребує розмежування і співвідношення волонтерства з активізмом. Активізм зазвичай орієнтований на зміну політик, практик, суспільних установок або рішень влади; він має виразніший публічно-політичний і адвокаційний вимір. Волонтерство ж передусім зосереджується на наданні безпосередньої допомоги, хоча в кризові періоди воно може набувати і мобілізаційного, і навіть політико-суспільного значення. У сучасній Україні ці сфери інколи перетинаються: люди, які беруть участь у волонтерських ініціативах, одночасно можуть виступати агентами громадського впливу, формувати порядок денний чи просувати суспільно важливі рішення. Проте аналітично ці поняття варто розрізняти [6, с. 52-54]; [10, с. 18-21].

Окремо слід відмежувати волонтерство від меценатства, донорства та соціальної допомоги. Меценатство традиційно пов'язують із підтримкою культури, освіти, науки, мистецтва переважно шляхом ресурсного сприяння. Донорство, своєю чергою, має спеціалізований характер і здебільшого пов'язане з переданням крові, тканин, органів або фінансових ресурсів на

певні суспільні цілі. Соціальна допомога є ширшою категорією, що може надаватися державою, органами місцевого самоврядування, закладами соціального захисту або недержавними суб'єктами. Волонтерство ж може бути механізмом реалізації соціальної допомоги, але не тотожне їй. Воно характеризується особистою добровільною участю, безоплатністю і відсутністю формального службового статусу в системі надання допомоги [5, с. 15-20]; [17].

Для більшої наочності співвідношення основних категорій доцільно подати в узагальненому вигляді (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Розмежування суміжних понять у сфері волонтерської діяльності

Поняття	Основний зміст	Ключова ознака	Співвідношення з волонтерством
Волонтерство	Особиста безоплатна суспільно корисна діяльність	Добровільна участь часом, працею, знаннями	Базове поняття
Благодійність	Надання майнової, фінансової, організаційної чи іншої допомоги	Безкорислива підтримка суспільно корисних цілей	Волонтерство є однією з форм благодійної діяльності
Громадська діяльність	Участь у справах громади, організацій, ініціатив, кампаній	Громадянська участь	Волонтерство є окремим видом громадської активності
Активізм	Дії, спрямовані на суспільні зміни, адвокацію, вплив на політики	Публічний вплив і мобілізація	Може перетинатися з волонтерством, але не тотожний йому
Меценатство	Підтримка культури, науки, освіти, мистецтва	Ресурсна підтримка, часто фінансова	Не потребує особистої участі в допомозі
Соціальна допомога	Підтримка осіб і груп, що потребують допомоги	Орієнтація на подолання вразливості	Волонтерство може бути способом її надання
Донорство	Передача крові, ресурсів або коштів	Спеціалізована форма підтримки	Суміжне, але самостійне явище

Джерело: складено авторкою на основі [5, с. 15-21]; [14]; [15]; [16]; [17]; [20, с. 113-116].

Мотивація волонтерської діяльності має комплексний характер і поєднує гуманістичні, соціальні та особистісні чинники. Поряд із прагненням допомогти іншим важливу роль відіграють самореалізація, набуття досвіду, потреба в соціальній залученості та відчуття особистого впливу на суспільні процеси. В умовах війни волонтерство також виконує психологічно мобілізаційну функцію.

У цьому контексті варто підкреслити, що сучасна наука дедалі частіше відходить від жорсткого протиставлення «чистого альтруїзму» і «особистої вигоди». Мотивація волонтера майже завжди є змішаною. Людина може щиро прагнути допомогти іншим і водночас розвивати себе, отримувати досвід, відчувати сенс, бути частиною спільної справи. Це не заперечує етичної цінності волонтерства, а навпаки, робить його реалістичнішим і ближчим до реальної соціальної поведінки [5, с. 22-28]; [6, с. 57-60]. Такий підхід є особливо продуктивним для аналізу українського досвіду останніх років.

В українському контексті після 2014 року, а особливо після 24 лютого 2022 року, волонтерство набуло нових смислів. Воно стало не лише формою допомоги постраждалим, військовим, переміщеним особам чи медичним закладам, а й формою громадянського опору, суспільної мобілізації та практичного втілення солідарності. Для великої кількості людей участь у волонтерстві стала способом не залишатися пасивним спостерігачем війни, а діяти, підтримувати інших і зберігати внутрішнє відчуття впливу на ситуацію [6, с. 95-104]; [10, с. 40-46]; [12, с. 169-172]. Саме тому у вітчизняних умовах волонтерство доцільно розуміти ще й як чинник національної стійкості. Законодавча система України також адаптувалася до цього розширеного значення волонтерства через спеціальні податкові, гуманітарні та організаційні механізми воєнного часу.

Підсумовуючи сказане, можна стверджувати, що сучасне волонтерство не можна зводити лише до морального акту доброї волі. Воно є соціальним феноменом із власною структурою, функціями та суспільною цінністю. Воно

одночасно виступає формою громадянської участі, різновидом соціальної активності, механізмом солідарності, ресурсом громадянського суспільства й інструментом подолання криз. Для цілей цього дослідження волонтерство доцільно визначити так: це добровільна, безоплатна, суспільно корисна діяльність, що реалізується індивідуально або колективно з метою підтримки окремих осіб, соціальних груп, громад чи держави та виступає формою громадянської участі й соціальної солідарності [6, с. 18-19]; [10, с. 12-14]; [14]. Таке визначення є ширшим за суто законодавчу дефініцію, оскільки враховує і правову, і соціальну, і ціннісну природу досліджуваного явища.

Отже, волонтерство в сучасних умовах доцільно розглядати як багатофункціональний соціальний інститут, що поєднує громадянську активність, механізми самоорганізації та суспільної підтримки. На відміну від традиційного уявлення про волонтерство як виключно безоплатну допомогу, сучасний волонтерський рух виконує важливі гуманітарні, організаційні, комунікативні та мобілізаційні функції. В умовах війни його роль суттєво зросла, оскільки волонтерська діяльність стала важливим чинником суспільної стійкості, оперативного реагування на кризові виклики та підтримки населення й держави. Саме тому волонтерський рух в Україні слід розглядати як важливу складову розвитку громадянського суспільства та суспільної взаємодії.

1.2 Зміст, напрями та форми волонтерства

Після з'ясування понятійних підходів логічно перейти до змістового наповнення волонтерської діяльності. Це принципово важливо, оскільки волонтерство нерідко сприймають доволі стереотипно, зводячи його переважно до фізичної праці, побутової допомоги або роздачі гуманітарних наборів. Насправді зміст волонтерства значно ширший. Його не можна описати через одну дію або один тип послуг, бо воно охоплює різноманітні форми суспільно корисної активності, що відповідають потребам конкретних осіб, соціальних груп, інституцій і громад [7, с. 12-18]; [8, с. 63-70].

Міжнародна організація праці розглядає volunteer work як окремий сегмент неоплачуваної не примусової праці, який може здійснюватися як через організації, так і безпосередньо для інших осіб поза межами власного домогосподарства, а отже, підлягає статистичному вимірюванню та класифікації. У практичному плані це означає, що волонтерська праця може набувати дуже різних форм: від догляду та супроводу до аналітики, адміністрування, перекладу, координації, навчання, технічної підтримки чи роботи з даними.

Подальший аналіз доцільно вибудувати через основні напрями волонтерства. Перший із них, соціальне волонтерство. Воно охоплює допомогу людям похилого віку, особам з інвалідністю, дітям, сім'ям у складних життєвих обставинах, бездомним, внутрішньо переміщеним особам, постраждалим від насильства, самотнім людям, а також іншим категоріям населення, які потребують додаткової підтримки. Закон України «Про соціальні послуги» формує нормативне тло для розуміння потреб у цій сфері, а також демонструє, що волонтерська участь часто інтегрується у ширший механізм підтримки соціально вразливих осіб [17].

Медичне і реабілітаційне волонтерство, значення якого особливо зросло в умовах війни, коли значно збільшилася потреба в підтримці медичних закладів, забезпеченні лікарень, супроводі поранених, організації зборів на лікування, допомозі в реабілітаційних програмах, забезпеченні витратними матеріалами, спеціалізованим обладнанням, транспортом, а також у проведенні донорських кампаній [9, с. 31-38]; [10, с. 35-41].

Освітнє і просвітницьке волонтерство у сучасному суспільстві набуває дедалі більшої ваги, оскільки пов'язане з формуванням людського капіталу та підтримкою соціальної включеності. До цього напрямку належить допомога дітям у навчанні, організація неформальної освіти, мовних курсів, занять із цифрової грамотності, профорієнтаційні програми, наставництво, громадянська освіта, підтримка освітніх можливостей для ВПО, ветеранів, молоді з уразливих груп [7, с. 25-33]; [8, с. 93-101].

Культурне й подієве волонтерство на перший погляд може видаватися менш пріоритетним порівняно з гуманітарним чи соціальним, але в реальності його роль є дуже вагомою. Волонтери беруть участь в організації фестивалів, виставок, культурних акцій, музейних і бібліотечних програм, меморіальних заходів, ініціатив із популяризації історичної пам'яті та збереження культурної спадщини [8, с. 102-108]; [12, с. 170].

Екологічне волонтерство, змістом якого є участь у природоохоронних акціях, прибиранні територій, відновленні екосистем, сортуванні відходів, догляді за зеленими зонами, екопросвіті, а в сучасних умовах ще й реагування на екологічні наслідки війни. Волонтери можуть брати участь як у локальних ініціативах громади, так і в більш складних проєктах з моніторингу шкоди довкіллю чи просвітницьких кампаніях щодо екологічно відповідальної поведінки [10, с. 41-44]; [12, с. 169-170].

Гуманітарне волонтерство для багатьох є найочевиднішим, але насправді є одним із найскладніших за своєю структурою. Йдеться про збір, перевезення, сортування, зберігання, облік і передачу гуманітарної допомоги, співпрацю з міжнародними донорами, логістичне забезпечення потреб цивільного населення та ін. [10, с. 44-49]; [11, с. 55-67]. Через умови війни воно стало одним із головних каналів швидкого реагування на потреби населення. Таким чином, гуманітарне волонтерство стало важливим механізмом оперативного реагування на кризові потреби населення та підтримки соціальної стійкості громад.

Оборонне та безпекове волонтерство для сучасної України є одним із найбільш характерних і водночас найбільш чутливих напрямів. Його зміст полягає в допомозі Збройним Силам України, силам територіальної оборони, військовим медикам, рятувальникам, підрозділам забезпечення, а також у підтримці поранених і цивільних у зоні підвищеного ризику. Йдеться про правомірну суспільно корисну допомогу в умовах збройної агресії РФ.

Оборонний напрям став одним із ключових факторів трансформації волонтерського руху в Україні. Саме він сприяв посиленню координації, професіоналізації та масштабуванню волонтерських ініціатив у воєнний період.

Змістове різноманіття волонтерства можна подати узагальнено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 - Основні напрями волонтерства та їх змістова характеристика

Напрямок волонтерства	Основний зміст	Типові форми допомоги
Соціальне	Підтримка вразливих груп населення	Соціальний супровід, побутова допомога, інформування
Медичне і реабілітаційне	Допомога хворим, пораненим, медзакладам	Збори, супровід, забезпечення, реабілітаційні програми
Освітнє і просвітницьке	Поширення знань і розвиток навичок	Навчання, наставництво, курси, просвіта
Культурне і подієве	Підтримка культурних ініціатив	Організація заходів, музейні й меморіальні проекти
Екологічне	Захист довкілля і екопросвіта	Прибирання, відновлення, просвітницькі кампанії
Гуманітарне	Забезпечення базових потреб у кризі	Збір, логістика, передача гуманітарної допомоги
Оборонне та безпекове	Підтримка сектору безпеки в умовах агресії	Закупівлі, логістика, евакуація, технічне забезпечення

Джерело: складено на основі [6, с. 110-124]; [10, с. 22-56]; [12, с. 167-172].

Після характеристики напрямів доцільно перейти до форм волонтерства. Передусім його можна класифікувати за організацією участі на індивідуальне і колективне. Індивідуальне волонтерство передбачає особисту ініціативу конкретної людини, яка самотійно допомагає іншим або долучається до певної справи без сталого організаційного оформлення. Колективне волонтерство реалізується через групи, спільноти, громадські об'єднання, благодійні фонди, релігійні та освітні структури, корпоративні команди [8, с. 115-118]; [11, с. 24-31]. Перевага колективної форми полягає в масштабуванні можливостей, кращій координації та розподілі ролей, тоді як індивідуальна форма часто забезпечує більшу гнучкість і швидкість реагування.

За тривалістю участі волонтерство може бути разовим, короткостроковим і довгостроковим. Разова форма характерна для подієвих ініціатив або реакції на конкретну потребу. Короткострокове волонтерство пов'язане з участю в окремих кампаніях, сезонних проєктах, надзвичайних ситуаціях чи тематичних програмах. Довгострокове волонтерство передбачає систематичну залученість, наявність стійкої мотивації, часто - проходження підготовки, дотримання внутрішніх правил організації, спеціалізацію певних функцій [7, с. 40-47]; [8, с. 119-124]. Саме довгострокова форма відіграє ключову роль у професіоналізації волонтерського сектору.

За способом реалізації виділяють офлайн, онлайн і змішане волонтерство. Традиційно волонтерство асоціювалося з фізичною присутністю, однак цифровізація суспільства істотно змінила цю логіку. Онлайн-волонтерство сьогодні охоплює адміністрування інформаційних ресурсів, ведення комунікацій, створення контенту, обробку даних, переклади, модерацію платформ, картографування, дистанційну координацію зборів, консультування та інформаційну підтримку [1]; [2]; [10, с. 28-31]. Це свідчить про поступову модернізацію волонтерського сектору та зростання ролі цифрових інструментів у координації суспільної допомоги. Змішана форма є особливо поширеною в умовах війни, коли частина роботи виконується дистанційно, а частина вимагає фізичної присутності на складах, пунктах сортування, у місцях прийому допомоги чи логістичних маршрутах. UNV прямо підкреслює багатоманітність форм volunteerism, а сучасні підходи ILO дозволяють враховувати як організаційно опосередковану, так і пряму допомогу.

За місцем здійснення волонтерство може бути локальним, національним і міжнародним. Локальне волонтерство реалізується на рівні громади, міста, навчального закладу, місцевої ініціативи. Національне охоплює міжрегіональні програми, загальнодержавні мережі допомоги, підтримку центральних інституцій чи постраждалих по всій країні.

Міжнародне волонтерство передбачає участь у транснаціональних програмах, гуманітарних місіях, обмінах, міжнародних партнерствах чи допомозі, що виходить за межі однієї держави [1]; [3]; [8, с. 130-136]. Для України в умовах війни особливо важливою стала взаємодія національного волонтерського сектору з міжнародними донорами, іноземними організаціями та глобальними мережами солідарності.

За рівнем інституціоналізації волонтерство можна поділити на стихійне, ініціативне та організоване. Стихійне виникає як швидка реакція на подію чи кризу, часто без попереднього планування. Ініціативне має ознаки самоорганізації, але ще не завжди формалізоване. Організоване волонтерство реалізується через фонди, громадські об'єднання, комунальні установи, заклади освіти, церковні структури, медичні установи чи інші суб'єкти, що мають певну систему управління, координації, відбору та навчання волонтерів [8, с. 137-149]; [11, с. 68-78]. Стихійне виникає як швидка реакція на подію чи кризу, часто без попереднього планування. Ініціативне має ознаки самоорганізації, але ще не завжди формалізоване. Ця класифікація показує, що волонтерський рух може розвиватися від спонтанної активності до зрілої інституційної форми.

Окремо слід виділити цифрове волонтерство як одну з найбільш сучасних форм. Його значення зростає в міру того, як суспільні процеси переходять у цифрове середовище. Цифровий волонтер може не контактувати безпосередньо з отримувачем допомоги, однак його внесок при цьому не стає менш вагомим. Це може бути аналітика запитів, адміністрування онлайн-зборів, інформаційна безпека, дистанційний переклад, візуалізація даних, підтримка платформ координації, цифрова комунікація з партнерами, розробка сайтів, CRM-систем, баз даних [1]; [2]; [10, с. 29-31]. В умовах складного суспільства така форма волонтерства свідчить про якісну модернізацію самого волонтерського руху.

Для кращого узагальнення форм волонтерської діяльності доцільно використати ще одну таблицю 1.3.

Таблиця 1.3 - Класифікація форм волонтерства

Критерій класифікації	Види форм	Коротка характеристика
За організацією участі	Індивідуальне, колективне	Особиста ініціатива або участь у групі/організації
За тривалістю	Разове, короткострокове, довгострокове	Від епізодичної участі до системної залученості
За способом реалізації	Офлайн, онлайн, змішане	Фізична, дистанційна або комбінована участь
За місцем здійснення	Локальне, національне, міжнародне	Від рівня громади до транснаціональних програм
За рівнем інституціоналізації	Стихійне, ініціативне, організоване	Від спонтанної допомоги до інституційно оформленої діяльності
За функціональним профілем	Соціальне, медичне, освітнє, культурне, екологічне, гуманітарне, оборонне, цифрове	Форми залежать від суспільних потреб і змісту завдань

Джерело: складено авторкою на основі [7, с. 40-47]; [8, с. 115-149]; [10, с. 28-31].

В умовах сучасних суспільних викликів особливого значення набуває соціальне волонтерство, спрямоване на підтримку вразливих категорій населення та забезпечення соціальних послуг. Дослідження сучасного волонтерського руху в Україні свідчать про суттєве зростання його ролі у вирішенні соціальних проблем, підтримці населення та розвитку громадянської активності.

У межах цього підрозділу важливо наголосити ще на одному моменті. Багатоманітність змісту, напрямів і форм волонтерства свідчить про його глибоку інтегрованість у соціальну структуру суспільства. Чим складніше суспільство і чим сильніші виклики, тим більш диференційованим стає волонтерський рух. Це особливо помітно в Україні, де під впливом війни волонтерство не просто розширило масштаби, а й структурно ускладнилося: з'явилися спеціалізовані мережі, нові цифрові форми координації, стійкі логістичні ланцюги, професіоналізовані команди, окремі напрями медичної,

гуманітарної, оборонної, реабілітаційної та аналітичної допомоги [6, с. 124-131]; [10, с. 56-61]. Тому волонтерство доцільно характеризувати не як однорідну активність, а як розгалужену систему суспільної участі, здатну адаптуватися до різних умов та викликів.

1.3 Нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні

Нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні доцільно аналізувати як багаторівневу систему, у якій поєднуються конституційні засади, спеціальне законодавство, суміжні галузеві акти, податкове регулювання та спеціальні норми, прийняті у зв'язку з воєнним станом. Такий підхід дає змогу показати, що волонтерство в українському правопорядку не є випадковим або другорядним явищем. Навпаки, воно поступово набуло ознак правово визнаної, суспільно значущої діяльності, для якої сформовано базовий нормативний фундамент [6, с. 132-139]; [10, с. 62-66].

Почати потрібно з конституційної основи. Хоча Конституція України прямо не вживає терміна «волонтерська діяльність», її положення створюють ціннісне і правове підґрунтя для існування такого виду суспільної активності. Насамперед ідеться про статтю 3, за якою людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [13]. Це положення має не лише декларативне, а й світоглядне значення, оскільки визначає гуманістичну спрямованість держави. Волонтерство, як діяльність, зорієнтована на підтримку людини та громади, прямо кореспондує з цією конституційною логікою. Не менш важливою є стаття 36 Конституції, яка гарантує право на свободу об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення суспільних інтересів [13]. Саме на цій нормі значною мірою ґрунтується діяльність громадських об'єднань і благодійних структур, через які часто реалізується волонтерство. Також у відповідному контексті слід згадати

статтю 46 про право на соціальний захист, адже волонтерська діяльність на практиці нерідко виступає допоміжним механізмом реалізації цього права [13].

Центральним спеціальним актом у цій сфері є Закон України «Про волонтерську діяльність» [14]. Саме він надає волонтерству чітко окреслений юридичний статус, визначає його основні засади, напрями, суб'єктів та гарантії. Для ґрунтовного аналізу важливо звернутися не лише до самого факту існування цього закону, а й до його змістового наповнення. Так, стаття 1 містить законодавче визначення волонтерської діяльності як добровільної, соціально спрямованої, неприбуткової діяльності, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги, і підкреслює, що вона є формою благодійної діяльності [14]. Ця норма задає базову конструкцію правового розуміння волонтерства в Україні. У ній закріплено головні юридичні ознаки явища: добровільність, соціальна спрямованість, неприбутковість та включеність у благодійну сферу.

Особливого значення набуває стаття 3 цього Закону, де визначаються напрями волонтерської діяльності [14]. Саме ця стаття виконує роль нормативної опори для подальших наукових класифікацій, оскільки демонструє, що законодавець не обмежує волонтерство якоюсь однією сферою, а визнає його багатогалузевий характер. На підставі цієї статті можна стверджувати, що волонтерська діяльність в Україні має від початку системний характер і орієнтована на широкий спектр суспільно значущих завдань. Цим самим законодавство підтверджує той висновок, до якого приводить і теоретичний аналіз: волонтерство є не вузькою доброчинною практикою, а багатопрофільним соціальним інститутом.

Не менш важливими є норми, що визначають суб'єктний склад і правовий статус учасників волонтерських відносин. Стаття 5 Закону регламентує волонтерські організації та установи, що залучають волонтерів до своєї діяльності [14]. Тим самим закріплюється інституційний вимір волонтерства, адже закон визнає не лише окремого волонтера, а й організаційні форми залучення

добровольців. Стаття 6 присвячена правам волонтерів, стаття 7 - їхнім обов'язкам, стаття 8 - правам організацій та установ, які залучають волонтерів, стаття 9 - відшкодуванню витрат, пов'язаних із провадженням волонтерської діяльності, а стаття 11 - відповідальності у відповідній сфері [14]. Сукупність цих норм свідчить, що закон не просто дозволяє волонтерство, а формує правові рамки його організації, захисту й контролю. Інакше кажучи, волонтерство в Україні має не лише моральну легітимність, а й спеціально визначену юридичну інфраструктуру.

Для наочності ключові елементи спеціального правового регулювання можна систематизувати в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4 - Ключові положення Закону України
«Про волонтерську діяльність»

Стаття Закону	Предмет регулювання	Значення для правового аналізу
Ст. 1	Визначення волонтерської діяльності	Закріплює базові ознаки: добровільність, соціальна спрямованість, неприбутковість
Ст. 3	Напрями волонтерської діяльності	Нормативна основа для класифікації сфер волонтерства
Ст. 5	Волонтерські організації та установи	Визнає інституційні форми залучення волонтерів
Ст. 6	Права волонтерів	Фіксує правовий статус волонтера
Ст. 7	Обов'язки волонтерів	Визначає межі належної поведінки
Ст. 8	Права організацій та установ	Регламентує повноваження суб'єктів залучення волонтерів
Ст. 9	Відшкодування витрат	Дає змогу розмежувати безоплатність діяльності й компенсацію супутніх витрат
Ст. 11	Відповідальність	Закладає правові наслідки порушень у сфері волонтерства

Джерело: складено авторкою на основі [14].

Водночас правове регулювання волонтерства не обмежується лише одним спеціальним законом. Воно має міжгалузевий характер. Передусім із волонтерською сферою безпосередньо пов'язаний Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [15]. Його значення полягає в тому, що він визначає загальні засади благодійної діяльності, у межах якої, відповідно до Закону «Про волонтерську діяльність», функціонує і волонтерство. Саме завдяки цьому нормативному зв'язку можна пояснити, чому волонтерські ініціативи часто організаційно реалізуються через благодійні фонди, а сам волонтерський рух тісно переплітається з благодійним сектором [20, с. 113-116].

Так само вагомим є Закон України «Про громадські об'єднання» [16], який формує правову основу для створення і функціонування багатьох організацій, що залучають волонтерів. Через нього забезпечується свобода самоорганізації громадян, можливість інституційного оформлення волонтерських ініціатив, їхня правосуб'єктність та участь у публічному житті. Для аналізу волонтерства це принципово, адже значна частина стійких волонтерських практик в Україні виросла саме на ґрунті громадського сектору [6, с. 145-149].

Із волонтерством тісно пов'язаний і Закон України «Про соціальні послуги» [17]. Його значення полягає в тому, що він окреслює систему підтримки осіб і груп, які потребують допомоги, а отже, опосередковано формує сферу, в якій часто діють волонтери. Хоча волонтерська діяльність не тотожна професійному наданню соціальних послуг, вона нерідко виступає доповнювальним або підтримувальним механізмом у відповідній системі. Це особливо помітно у роботі з людьми похилого віку, особами з інвалідністю, сім'ями в складних життєвих обставинах, внутрішньо переміщеними особами. Окреме місце в системі міжгалузевого регулювання займає Закон України «Про гуманітарну допомогу» [18]. Його значення різко зросло після початку повномасштабної війни, оскільки саме через гуманітарні механізми проходить значна частина волонтерських ініціатив, пов'язаних із забезпеченням цивільного населення, закладів охорони здоров'я, переміщених осіб і постраждалих громад [10, с. 68-71].

Гуманітарне законодавство виявилось однією з тих сфер, які найбільш динамічно адаптувалися до воєнної реальності. Це ще раз підтверджує тезу, що правове регулювання волонтерства в Україні має системний, але водночас еволюційний характер.

Надзвичайно важливим блоком є податкові аспекти волонтерської діяльності. У практичному вимірі саме податкове регулювання часто визначає, наскільки безпечним і прозорим є фінансовий бік допомоги, яку збирають і спрямовують волонтери. Особливу роль тут відіграє Податковий кодекс України, насамперед підпункт 165.1.54 пункту 165.1 статті 165 [19]. Ця норма стосується оподаткування благодійної допомоги, отриманої фізичними особами-благодійниками, внесеними до Реєстру волонтерів. Її значення важко переоцінити, оскільки саме вона пояснює, чому для частини волонтерів офіційне включення до Реєстру має не суто формальний, а дуже практичний сенс. Йдеться про податкові гарантії та зменшення ризиків у ситуаціях, коли волонтер акумулює ресурси для суспільно корисних цілей [19].

Важливо зазначити, що Закон України № 3219-IX від 30.06.2023 вніс зміни до податкового регулювання в період дії воєнного стану, у тому числі до пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу. Це підтверджує, що податкові гарантії для відповідних категорій волонтерів були уточнені й адаптовані до умов війни. Додатково у 2025-2026 роках ДПС повідомляла про оновлення порядку ведення Реєстру волонтерів на підставі наказу Міністерства фінансів України від 25.09.2025 № 494: було спрощено заяву для включення до Реєстру та запроваджено можливість отримання витягу в електронному вигляді. Цей крок має важливе значення, оскільки свідчить про подальшу цифровізацію процедур і зменшення бюрократичного навантаження на волонтерів.

Податково-правовий блок демонструє ще одну важливу тенденцію: держава поступово переходить від формального визнання волонтерства до створення для нього спеціального сприятливого режиму. Це важливо не лише

з погляду техніки права, а й з позиції правової політики, оскільки в умовах довготривалої війни волонтерська діяльність має бути не ускладнена зайвими процедурами, а навпаки - забезпечена чіткими, зрозумілими й технологічно доступними механізмами легалізації та звітності.

Окремого аналізу потребує правове регулювання волонтерства в умовах воєнного стану. Загальним нормативним тлом тут виступає Закон України «Про правовий режим воєнного стану», а політико-правовою точкою відліку став Указ Президента України № 64/2022 про введення воєнного стану. Хоча ці акти не регулюють волонтерство безпосередньо, вони формують особливий правовий режим, у межах якого відбувається адаптація гуманітарних, логістичних, фінансових та організаційних процедур [6, с. 151-158]. Принципово важливо, що воєнний стан не скасував волонтерство і не звужив його роль. Навпаки, саме в цей період волонтерський рух набув особливої суспільної значущості, а держава почала швидше реагувати на потребу нормативного спрощення процедур.

Показовим прикладом є постанова Кабінету Міністрів України № 174 від 01.03.2022 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану». Вона стала одним із перших оперативних рішень, покликаних спростити механізми ввезення гуманітарної допомоги під час гострої фази кризи. Водночас станом на 09.03.2026 цей акт уже втратив чинність з 01.12.2023, що важливо враховувати в науковому викладі: його роль була значущою саме як початкового антикризового механізму, але пізніше регулювання еволюціонувало. Це хороший приклад того, як воєнне право адаптувалося до практичних потреб і поступово переходило від екстрених рішень до більш упорядкованих моделей.

Не менш важливою була постанова Кабінету Міністрів України № 220 від 07.03.2022 «Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні» [акт також прямо релевантний]. Її значення полягає в тому, що вона визначила механізм використання коштів для гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню [за змістом

постанови]. Таким чином, у перші тижні повномасштабної війни уряд створив спеціальні інструменти, які дали змогу волонтерським, благодійним і гуманітарним ініціативам діяти швидше, ніж це було б можливо за звичайних бюрократичних процедур.

У подальшому правове поле гуманітарної та волонтерської діяльності продовжило розвиватися. Особливо показовим є Закон України № 4608-IX від 18.09.2025 «Про внесення змін до Закону України "Про гуманітарну допомогу" щодо врегулювання діяльності гуманітарних організацій». Станом на 09.03.2026 цей закон уже набрав чинності 02.01.2026. Він запровадив нові елементи правового статусу гуманітарних організацій, зокрема положення щодо статусу верифікованої гуманітарної організації, а також деталізував окремі питання використання та передачі транспортних засобів гуманітарного призначення. Для курсової роботи це надзвичайно цінний приклад, оскільки він демонструє: нормативна база в цій сфері не є застиглою, а продовжує змінюватися під впливом практичних потреб війни та післякризового відновлення.

Отже, українське законодавство щодо волонтерської діяльності має виразно динамічний характер. Воно розвивається не лише через спеціальний Закон «Про волонтерську діяльність», а й через зміни до гуманітарного, податкового, організаційного та процедурного регулювання. У цьому сенсі нормативно-правове забезпечення волонтерства слід розуміти як комплекс взаємопов'язаних норм, що забезпечують:

- 1) правове визнання волонтерської діяльності;
- 2) визначення її суб'єктів та форм;
- 3) організаційні механізми залучення волонтерів;
- 4) податкові гарантії;
- 5) гуманітарно-логістичні процедури;

- 6) адаптацію до особливих умов воєнного часу [14]; [15]; [16]; [18]; [19].

Актуальні зміни 2025-2026 років підтверджують, що система і далі вдосконалюється.

Для узагальнення системи джерел правового регулювання доречно подати ще одну таблицю 1.5.

Таблиця 1.5 - Система нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні

Рівень регулювання	Нормативний акт	Основне значення
Конституційний	Конституція України	Закріплює цінності людської гідності, свободи об'єднання, соціального захисту
Спеціальний	Закон України «Про волонтерську діяльність»	Визначає поняття, напрями, суб'єктів, права, обов'язки, гарантії
Благодійний	Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»	Встановлює загальні засади благодійної сфери, частиною якої є волонтерство
Організаційний	Закон України «Про громадські об'єднання»	Забезпечує правову основу для діяльності громадських структур
Соціальний	Закон України «Про соціальні послуги»	Формує сферу, в якій волонтерство часто виконує підтримувальну функцію
Гуманітарний	Закон України «Про гуманітарну допомогу»	Регулює гуманітарні механізми, пов'язані з волонтерською діяльністю
Податковий	Податковий кодекс України	Визначає податкові гарантії, пов'язані з Реєстром волонтерів
Воєнно-спеціальний	Постанови КМУ № 174, № 220, подальші зміни	Адаптують процедури до умов воєнного стану
Актуалізаційний	Закон № 3219-IX, Закон № 4608-IX, оновлення порядку Реєстру 2025	Уточнюють і модернізують регулювання в умовах війни та післякризового періоду

Джерело: складено авторкою на основі [13]-[19]

Завершуючи аналіз, варто дати узагальнену оцінку стану нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. Загалом можна констатувати, що національне законодавство вже сформувало базову правову основу для розвитку волонтерства. Воно визначає понятійний апарат, суб'єктів, права та обов'язки, механізми організаційної участі, гуманітарні та податкові інструменти. Особливо важливо, що під впливом війни це регулювання не залишилося статичним, а почало швидко адаптуватися до нових практичних викликів. Разом із тим зберігаються і проблемні аспекти: фрагментарність регулювання, надмірна складність окремих процедур, не завжди чітке розмежування волонтерської й благодійної діяльності на практиці, потреба в подальшій цифровізації, податковій ясності, спрощенні облікових і гуманітарних процедур, а також у посиленні інституційної підтримки волонтерських ініціатив [6, с. 160-169]; [10, с. 70-78]; [20, с. 116-117]. Актуальні кроки держави у 2025-2026 роках, пов'язані з верифікацією гуманітарних організацій і цифровізацією Реєстру волонтерів, свідчать, що законодавець усвідомлює цю потребу і поступово рухається в напрямі вдосконалення правового середовища.

У підсумку можна зробити загальний висновок щодо першого розділу. Волонтерська діяльність у сучасному розумінні є складним і багатовимірним суспільним феноменом. Вона поєднує риси громадянської участі, соціальної активності, солідарності, благодійної практики, інституційної взаємодії та кризового реагування. Її зміст, напрями й форми відображають реальні потреби суспільства, а нормативно-правова база в Україні поступово набуває більш цілісного і сучасного характеру. Особливість українського досвіду полягає в тому, що волонтерство стало не лише елементом громадянського суспільства, а й одним із ключових чинників національної стійкості в умовах війни. Саме тому подальший аналіз розвитку волонтерської діяльності в Україні доцільно продовжувати вже крізь призму її трансформації під впливом воєнних викликів, суспільної мобілізації і післякризового відновлення [6, с. 170-174]; [10, с. 79-82].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1 Основні напрями та форми волонтерської діяльності в Україні

Український волонтерський рух упродовж останнього десятиліття пройшов шлях від переважно локальної громадської активності до одного з ключових механізмів суспільної самоорганізації. Якщо у попередні періоди волонтерств в Україні найчастіше сприймалося як допоміжна форма благодійної чи соціальної участі, то після 2014 року, а особливо після початку повномасштабної війни у 2022 році, воно набуло системного значення як інструмент мобілізації ресурсів, підтримки обороноздатності, забезпечення гуманітарних потреб і зміцнення соціальної стійкості. У цьому сенсі український волонтерський рух уже не можна описувати лише через призму доброчинності. Його доцільніше розглядати як органічну частину громадянського суспільства, яка водночас реагує на суспільні запити, компенсує інституційні дефіцити, формує довіру між людьми та виступає одним із механізмів практичного втілення громадянської солідарності [21, с. 26-29]; [22, с. 73-75]; [23, с. 7-10]. Аналітика НІСД ще раніше фіксувала, що волонтерський рух в Україні поступово набуває інституційних ознак і дедалі тісніше пов'язується з процесами розвитку громадянського суспільства, а в подальші роки ця тенденція лише посилилася [23, с. 12-18]. Це узгоджується і з сучасними емпіричними спостереженнями, за якими український волонтерський сектор розширюється організаційно, цифрово та функціонально.

Важливо зазначити, що українське волонтерство сьогодні має виразно прикладний і діяльнісний характер. Воно проявляється не тільки у символічній підтримці чи короткочасних акціях, а у щоденній роботі зі збору ресурсів, перевезення вантажів, координації людей, верифікації потреб, налагодження комунікації з донорами, звітності, супроводу медичних, соціальних,

евакуаційних та реабілітаційних процесів. Саме тому аналіз основних напрямів волонтерської діяльності в Україні доцільно будувати не на абстрактних класифікаціях, а на конкретному національному матеріалі. Український досвід переконливо показує, що волонтерство стало однією з тих сфер, де громадянське суспільство виявило високу здатність до швидкої адаптації, горизонтальної координації та інституційного зростання [24, с. 78-81]; [25, с. 131-134].

Першим і безперечно наймасштабнішим напрямом сучасного українського волонтерства є оборонний напрям. Його значення вийшло далеко за межі традиційного уявлення про підтримку армії. Сьогодні оборонне волонтерство в Україні включає збір коштів на потреби військових, закупівлю транспорту, БПЛА, засобів зв'язку, оптики, амуніції, генераторів, павербанків, інструментів, ремонт техніки, забезпечення тактичної медицини, підготовку евакуаційних комплектів, доставку необхідного на передову, а також адресну підтримку конкретних підрозділів [24, с. 79-82]; [25, с. 133-135]. Його особливість полягає не лише в масштабах, а й у тому, що цей напрям фактично сформував окрему модель кризового волонтерства, де поєдналися громадянська ініціатива, висока швидкість прийняття рішень, довіра між донорами і волонтерами та постійна адаптація до воєнних потреб. У багатьох випадках саме волонтерські мережі виявлялися найбільш оперативними каналами закриття нагальних потреб на місцях, особливо в критичні фази війни [24, с. 77-79]; [34, р. 274-279].

Таблиця 2.1 - Найбільші волонтерські збори в Україні у 2022–2025 рр.

Організація	Мета збору	Приблизна сума
Фонд Сергія Притули	«Народний Байрактар»	понад 600 млн грн
Повернись живим	Комплекси БПЛА та забезпечення ЗСУ	понад 1 млрд грн у межах спільних кампаній

Продовження табл. 2.1

United 24	Збір на дрони, медичну допомогу, відбудову	понад 25 млрд грн станом на 2025 р.
MONOBANK	Банки на потреби військових та гуманітарні потреби	за 11 місяців 2025 року було зібрано близько 32,47 млрд грн
KOLO	Технологічне забезпечення армії	сотні мільйонів грн

Джерело: розроблено авторкою на основі відкритих звітів фондів та платформ.

Аналіз найбільших волонтерських зборів свідчить про безпрецедентний рівень фінансової мобілізації українського суспільства. Значна частина кампаній у 2022–2025 рр. виходила за межі традиційної благодійності та фактично перетворювалася на інструмент швидкого забезпечення оборонних і гуманітарних потреб. Особливо показовим є те, що великі збори реалізовувалися через цифрові платформи, соціальні мережі та краудфандингові механізми, що підтверджує високий рівень цифровізації сучасного українського волонтерства.

Оборонне волонтерство в Україні має ще одну важливу рису, воно організаційно різноманітне. Частина ініціатив реалізується через великі благодійні фонди й публічні збори, частина через професійні спільноти, локальні громадські мережі, територіальні штаби, громадянські об'єднання або навіть малі неформальні групи. З одного боку, це забезпечує гнучкість і швидкість. З іншого боку, така модель вимагає високого рівня комунікації, перевірки запитів і репутаційної відповідальності. У результаті оборонний напрям став не просто найбільшим сегментом волонтерства, а й одним із найсильніших маркерів того, як в Україні волонтерська діяльність

трансформувалася з форми соціальної участі у форму суспільної мобілізації [24, с. 80-83]; [34, р. 280-283].

Другим стратегічним напрямом є гуманітарне волонтерство. У його межах реалізується допомога внутрішньо переміщеним особам, сім'ям, що втратили житло, мешканцям прифронтових територій, деокупованих громад, людям, які опинилися в кризовому становищі через руйнування інфраструктури, втрату доходу чи вимушене переселення. Практично це включає забезпечення продуктовими наборами, одягом, ліками, засобами гігієни, дитячими товарами, облаштуванням прихистків, генераторами, водою, побутовими речами, а також організацію евакуації й логістики допомоги [21, с. 30-33]; [25, с. 132-136]. Особливо важливо, що саме гуманітарний напрям став своєрідним мостом між локальними ініціативами, великими фондами, міжнародними донорами та органами місцевого самоврядування. Через нього найяскравіше видно, як волонтерство в Україні поступово переходить від емоційної реакції на кризу до складної системи координації ресурсів, потреб і маршрутів допомоги.

Гуманітарне волонтерство також демонструє високий ступінь територіальної адаптації. У різних регіонах його форми істотно відрізняються. У прифронтових областях на перший план виходять евакуація, термінова доставка допомоги, забезпечення пунктів незламності, підтримка людей після обстрілів. У тилкових регіонах більше значення мають облаштування прихистків, інтеграція ВПО, робота з гуманітарними складами, сортування вантажів, взаємодія з міжнародними партнерами. Унаслідок цього гуманітарний сегмент волонтерства в Україні став однією з найбільш структурованих сфер громадської допомоги [25, с. 134-137]; [34, р. 282-285]. Нормативне тло для такого напрямку формувалося і через урядові рішення воєнного часу щодо пропуску гуманітарної допомоги та порядку її надання цивільному населенню.

Третім важливим напрямом є соціально-психологічна допомога. У сучасних умовах вона вже не може розглядатися як другорядна, оскільки

тривала війна створює не лише матеріальні, а й глибокі психологічні втрати. Волонтерські ініціативи у цій сфері охоплюють підтримку родин військових, ветеранів, дітей, людей літнього віку, осіб, які втратили житло або близьких, а також організацію психологічного консультування, арттерапії, груп взаємопідтримки, програм соціальної адаптації та відновлення соціальних зв'язків [21, с. 34-36]; [25, с. 135-136]. Цей напрям часто менш помітний у публічному просторі, ніж оборонний чи гуманітарний, проте його значення є надзвичайно великим, адже саме він працює з тривалими наслідками війни. Волонтерство у соціально-психологічній сфері спрямоване не лише на подолання поточного стресу, а й на збереження соціальної тканини суспільства, підтримку міжособистісної довіри та здатності людей повертатися до активного життя.

Четвертий напрям, медичний та реабілітаційний. В Україні він набув особливої ваги саме через потребу поєднувати кілька процесів одночасно: збір коштів, логістику, організацію лікування, забезпечення лікарень, супровід поранених, підтримку реабілітаційних центрів, донорські кампанії, постачання витратних матеріалів і спеціального обладнання [25, с. 133-136]; [34, р. 278-281]. Характерною рисою українського медичного волонтерства є його міжсекторальність. Воно рідко обмежується тільки медичною установою. Найчастіше це мережа взаємодії між лікарями, родинами, благодійниками, транспортними й логістичними командами, психологами, реабілітологами та людьми, які забезпечують інформаційний супровід лікування. Іншими словами, волонтерські ініціативи в цій сфері дуже часто виступають не окремим сервісом, а координаційним вузлом між різними елементами допомоги.

П'ятий напрям, інформаційно-комунікаційний. Його значення різко зросло у зв'язку з цифровізацією волонтерського сектору. Якщо раніше волонтерство переважно асоціювалося з фізичною працею чи прямою передачею допомоги, то сьогодні не менш важливими є ведення соціальних мереж, збір донатів, публічна звітність, верифікація запитів, модерація

цифрових спільнот, комунікація з донорами, міжнародна адвокація, перекладацька підтримка, створення контенту, інформаційний супровід гуманітарних чи оборонних кампаній, а також протидія дезінформації [24, с. 81-82]; [25, с. 135-137]. Цей напрям є особливо показовим для сучасного аналізу, адже демонструє, що волонтерство вже давно вийшло за межі традиційної логіки «людина допомагає людині». Сьогодні волонтер може бути адміністратором цифрових платформ, аналітиком запитів, координатором донорських кампаній або комунікаційним посередником між українською ініціативою та міжнародною аудиторією.

Значення інформаційно-комунікаційного напрямку полягає також у тому, що саме він створює основу для прозорості та суспільної довіри. В умовах великої кількості зборів, ініціатив і потреб публічна комунікація стала не лише інструментом залучення ресурсів, а й елементом репутаційної легітимації. Звітність, відкриті пости про закупівлі, візуальні підтвердження передачі допомоги, цифрові чеки, регулярне оновлення інформації щодо закриття запитів стали ознакою зрілості волонтерської організації або команди. Тому цей напрям має не допоміжне, а системоутворювальне значення для всього українського волонтерського руху [25, с. 136-137]; [36, с. 52-56].

Для узагальнення основних напрямів волонтерства в Україні доцільно подати таблицю 2.2.

Таблиця 2.2 - Основні напрями волонтерської діяльності в Україні

Напря́м	Змі́ст дія́льності	Особли́вість українського контеќсту
Оборонний	збори на техніку, транспорт, БПЛА, амуніцію, зв'язок, тактичну медицину, ремонт, евакуацію	набув безпрецедентного масштабу та став моделлю кризового мобілізаційного волонтерства

Гуманітарний	допомога ВПО, продукти, ліки, одяг, гігієна, прихистки, логістика, евакуація	став мостом між локальними ініціативами, фондами, донорами та громадами
Соціально-психологічний	підтримка родин військових, ветеранів, дітей, людей похилого віку, психологічне консультування, адаптація	працює з довготривалими соціальними і травматичними наслідками війни
Медичний і реабілітаційний	збори на лікування, забезпечення лікарень, супровід поранених, підтримка реабілітації	поєднує ресурсну, логістичну, медичну та координаційну функції
Інформаційно-комунікаційний	соцмережі, звітність, донати, верифікація запитів, онлайн-координація, переклад, адвокація	забезпечує прозорість, масштабування допомоги та міжнародну комунікацію

Джерело: складено на основі [21, с. 30-36]; [24, с. 79-82]; [25, с. 132-137]; [34, с. 278-285].

Після аналізу напрямів важливо розкрити форми волонтерства в Україні. Перша форма, індивідуальне волонтерство, коли одна особа допомагає адресно: купує необхідні речі, транспортує допомогу, організовує окремий збір, підтримує конкретну родину або військовий підрозділ. Така форма залишається дуже поширеною саме завдяки швидкості та гнучкості. Водночас у масштабних кризових умовах вона часто переходить у мережеву форму, коли навколо конкретного збору або потреби об'єднуються десятки й сотні людей [21, с. 28-29]; [24, с. 80-81]. Мережеве волонтерство є характерною рисою українського досвіду. Воно виникає довкола горизонтальних зв'язків, репутації, телеграм-чатів, соціальних мереж, локальних спільнот і спільної довіри.

Саме така модель дозволяє швидко збирати ресурси, не чекаючи складних організаційних процедур.

Інституціоналізоване волонтерство реалізується через благодійні фонди, громадські організації, гуманітарні штаби, ветеранські об'єднання, релігійні структури, освітні заклади та інші інституції. Його перевага полягає у більш стійких процедурах, можливості системно вести облік, взаємодіяти з донорами, укладати партнерства, організовувати великі кампанії та забезпечувати тривалі програми [23, с. 18-22]; [25, с. 134-137]. Саме інституціоналізована форма стала найбільш помітною у період повномасштабної війни, коли багато ситуативних ініціатив почали переходити до юридичного оформлення, розширення команди, побудови фінансової дисципліни та міжнародної співпраці.

Окремо слід виділити корпоративне волонтерство, коли до допомоги долучається бізнес. Це може бути як фінансова участь компаній, так і пряме залучення працівників до зборів, логістики, відновлювальних акцій, підтримки військових чи постраждалих громад. У сучасній Україні корпоративна форма стала важливою не лише з точки зору ресурсів, а й з погляду соціальної відповідальності бізнесу [25, с. 136-137]. Поряд із цим продовжують відігравати роль студентські, релігійні, місцеві громадські та професійні спільноти. Студентське волонтерство часто орієнтоване на гуманітарні, освітні, подієві й цифрові ініціативи. Релігійне волонтерство має виражений гуманітарний та соціально-підтримувальний вимір. Професійні спільноти, зокрема медики, юристи, психологи, ІТ-фахівці, логісти, перекладачі, створюють спеціалізовані форми допомоги, які базуються на професійній компетентності [22, с. 75-78]; [36, с. 53-55].

Окремої уваги заслуговує онлайн-волонтерство. В Україні воно особливо розвинулося у сфері інформації, логістики, фандрейзингу, міжнародної комунікації та координації допомоги. Онлайн-волонтер може не бути присутнім фізично на складі чи в зоні евакуації, але вести збір, адмініструвати інформаційні канали, робити переклади, перевіряти запити,

будувати маршрути допомоги, вести CRM-бази або модерувати міжнародні кампанії підтримки. Це показує, що український волонтерський рух є водночас масовим, гнучким і технологічно адаптованим [24, с. 81-82]; [36, с. 52-56].

У тексті доречно зафіксувати кілька ключових рис, які найбільш точно відображають форми волонтерства в Україні:

1. поєднання індивідуальної ініціативи з мережевою мобілізацією;
2. співіснування неформальних команд і юридично оформлених організацій;
3. широка участь професійних і корпоративних спільнот;
4. глибока цифрова інтеграція волонтерської роботи;
5. висока здатність до переходу від стихійної реакції до сталої координації [23, с. 20-24]; [25, с. 135-137].

Для аналітичної завершеності доцільно порівняти український досвід із міжнародними підходами. У світі волонтерство часто фокусується на соціальних, освітніх, екологічних, правозахисних і місцевих громадських ініціативах. Міжнародні організації послідовно підкреслюють його роль як інструменту соціальної згуртованості, інклюзії та досягнення цілей сталого розвитку. Українська модель не заперечує цих підходів, але внаслідок війни набула виразного оборонно-гуманітарного характеру. Саме це робить її специфічною. Вона поєднує класичні форми громадянського волонтерства з кризовою мобілізацією суспільства, коли волонтерська діяльність стає не тільки допомогою вразливим групам, а й способом забезпечення національної стійкості [23, с. 25-29]; [27]. У міжнародних рейтингах благодійності це також знайшло відображення: CAF фіксував різке зростання щедрості, пов'язаної з Україною, а у World Giving Index 2023 Україна піднялася на друге місце серед найбільш щедрих країн світу, що стало зовнішнім підтвердженням масштабів мобілізації.

Отже, українська модель волонтерства є особливою тим, що в ній поєднуються риси класичного громадянського волонтерства і кризового мобілізаційного волонтерства. Вона охоплює широкий спектр напрямів,

функціонує в різних організаційних формах, спирається на горизонтальну довіру та цифрові інструменти і водночас дедалі більше рухається до інституційної зрілості. Саме ця комбінація масовості, гнучкості та суспільної значущості є визначальною для сучасного етапу розвитку волонтерського руху в Україні [24, с. 82-83]; [25, с. 136-137].

Для поглиблення аналітичної складової доцільно доповнити характеристику розвитку волонтерства кількома узагальненими емпіричними показниками у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 - Окремі показники розвитку волонтерського руху в Україні

Показник	Значення	Висновок
Частка громадян, які брали участь у волонтерській діяльності після 2022 р.	Понад 60%	Волонтерство набуло масового характеру
Рівень довіри до волонтерських організацій	Понад 80%	сектор має високий суспільний авторитет
Основні напрями допомоги	гуманітарна, оборонна, медична	відбулося зміщення пріоритетів
Поширення цифрових інструментів	високий рівень	зросла швидкість координації
Участь міжнародних партнерів	суттєве збільшення	відбулася міжнародна інтеграція сектору

Джерело: розроблено авторкою

Узагальнення даних свідчить, що сучасний український волонтерський рух уже не обмежується окремими локальними ініціативами. Він функціонує як масштабна мережа громадянської участі з високим рівнем суспільної довіри, швидкою мобілізацією ресурсів та вираженою міжнародною підтримкою.

2.2 Особливості розвитку волонтерського руху в умовах воєнного стану

Введення воєнного стану в Україні у лютому 2022 року стало не просто політико-правовим рішенням у відповідь на повномасштабну агресію, а й потужним каталізатором безпрецедентної громадянської мобілізації. Правовою відправною точкою цього процесу виступили Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» та Закон України «Про правовий режим воєнного стану», які сформували особливі умови функціонування держави, суспільства та громадянських ініціатив [28]; [29]; [30]. Однак війна не лише збільшила масштаби волонтерства. Вона якісно змінила його структуру, функції, суспільне значення та організаційну культуру. Саме в цьому і полягає головна аналітична цінність дослідження волонтерського руху в умовах воєнного стану: йдеться не про механічне зростання допомоги, а про глибоку трансформацію всього сектору [24, с. 77-80]; [33, с. 305-309].

Першою визначальною особливістю стала масовість і швидкість самоорганізації. У перші тижні повномасштабної війни волонтерські ініціативи виникали часто спонтанно, без тривалого планування, без чіткої структури та без попереднього розподілу ролей. Люди об'єднувалися довкола конкретних проблем, пошуку транспорту, закупівлі турнікетів, евакуації цивільних, облаштування укриттів, сортування гуманітарної допомоги, забезпечення лікарень або підтримки конкретних військових підрозділів [24, с. 79-81]; [34, р. 273-276]. Однак дуже швидко ця стихійна активність почала переходити в більш стійкі форми координації. З'явилися логістичні центри, волонтерські штаби, склади, цифрові чати за напрямками допомоги, регіональні мережі, координаційні таблиці, маршрути передачі вантажів, бази перевірених запитів. Тобто війна спровокувала не лише емоційне піднесення, а й стрімке формування нової організаційної інфраструктури громадянської допомоги [33, с. 308-312].

Друга особливість полягає у зміщенні пріоритетів волонтерської діяльності. До 2022 року в Україні значна частина волонтерства була соціальною, освітньою, молодіжною, культурною, благодійною або подієвою. Після початку повномасштабної війни структура волонтерського сектору істотно змінилася. На перший план вийшли оборонна, гуманітарна, евакуаційна, медична та психологічна допомога [24, с. 80-82]; [25, с. 132-136]. Це була не просто зміна тематичних акцентів. Відбулася структурна трансформація самого змісту волонтерства. Сектор став орієнтуватися на потреби виживання, безпеки, мобільності, лікування, забезпечення фронту і підтримки цивільного населення в умовах тривалої кризи. У такій ситуації навіть традиційні соціальні або освітні форми допомоги часто підпорядковувалися логіці воєнного часу, тобто працювали на підтримку стійкості, адаптації та відновлення.

Третьою особливістю стало різке зростання суспільної довіри до волонтерських інституцій. Це один із найсильніших емпіричних аргументів на користь тези про центральну роль волонтерського руху в період воєнного стану. За даними Центру Разумкова, у червні 2024 року волонтерським організаціям довіряли 81% опитаних, у вересні 2024 року 80%, а у лютому-березні 2025 року також 80%. Дані КМІС на початку 2025 року фіксували довіру до волонтерів на рівні 81% [26]; [35]. Це означає, що волонтерський рух у воєнний час став не периферійним елементом суспільного життя, а одним із центрів суспільної легітимності, поряд із Збройними Силами України, ДСНС та іншими інституціями безпеки. Іншими словами, українці сприймають волонтерський сектор не як випадкове доповнення до державних механізмів, а як один із ключових інструментів спільного виживання й опору.

Для наочного відображення динаміки суспільної довіри до волонтерських організацій в Україні доцільно подати рисунок 2.1.

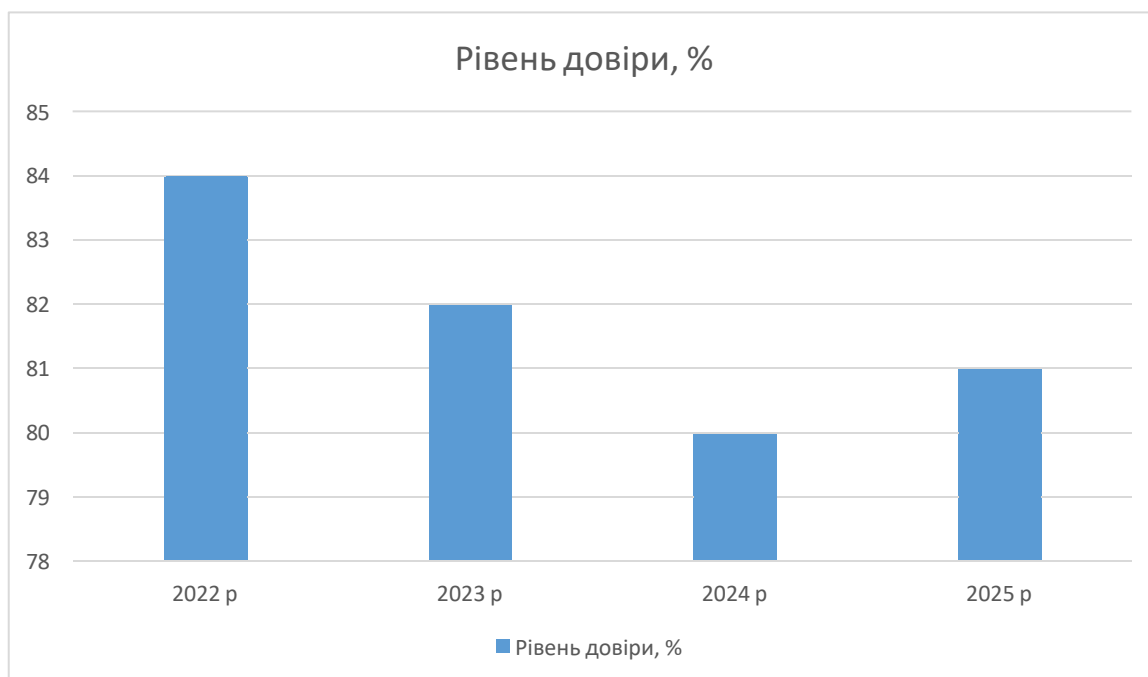

Рисунок 2.1 - Рівень довіри українців до волонтерських організацій

Джерело: розроблено авторкою за даними Центру Разумкова та КМІС.

Стабільно високі показники суспільної довіри свідчать про те, що волонтерський сектор в Україні сприймається як одна з ключових суспільних інституцій у воєнний час. Навіть попри тривалість війни та зростання навантаження на суспільство, рівень довіри до волонтерських організацій залишається одним із найвищих серед громадських і державних інституцій.

Висока довіра має не лише символічне, а й практичне значення. Саме вона дозволяє волонтерам мобілізувати великі обсяги ресурсів, швидко отримувати донати, залучати нових учасників, масштабувати кампанії та підтримувати репутаційну стійкість сектору. Разом із тим така довіра покладає на волонтерські ініціативи і підвищену відповідальність, оскільки суспільство очікує не тільки швидкості, а й прозорості, чесності, раціональності розподілу допомоги та постійного публічного звітування. Саме тому зростання довіри в умовах війни слід розглядати як фактор, що одночасно підсилює потенціал волонтерського сектору і підвищує вимоги до нього [25, с. 136-137]; [36, с. 55-58].

Четвертою особливістю стала інституціоналізація волонтерського руху. Багато ініціатив, які починалися як ситуативні збори, локальні чати чи невеликі команди допомоги, згодом перетворилися на благодійні фонди, громадські організації, гуманітарні штаби, спеціалізовані логістичні та професійні мережі [23, с. 16-18]; [34, р. 281-284]. Ця трансформація була закономірною. Чим довше триває війна і чим більшими стають обсяги допомоги, тим важче підтримувати виключно неформальний режим роботи. Поступово виникає потреба у фінансовому обліку, юридичному оформленні, бухгалтерському супроводі, стандартах безпеки, процедурі верифікації потреб, розподілі відповідальності, роботі з донорами і міжнародними партнерами. Відтак війна посилила волонтерство не лише кількісно, а й організаційно. Вона змінила його внутрішню культуру, перевівши значну частину сектору від емоційної мобілізації до процедурної дисципліни.

Інституціоналізація має і глибший соціальний сенс. Вона свідчить, що волонтерський рух перестав бути тимчасовою реакцією на надзвичайну подію. Він дедалі більше набуває ознак сталої суспільної інфраструктури. У цьому плані показовим є зростання офіційно зареєстрованих волонтерів. За даними Opendatabot із посиланням на дані ДПС, наприкінці листопада 2024 року в Реєстрі волонтерів було 10 454 особи, а протягом 2024 року він виріс у 1,5 рази. Це не означає, що реєстр охоплює весь волонтерський сектор, однак наочно показує тенденцію до формалізації та юридичного оформлення волонтерської активності.

Зростання кількості офіційно зареєстрованих волонтерів свідчить про поступову формалізацію волонтерського сектору. Якщо на початку повномасштабної війни значна частина ініціатив функціонувала переважно неформально, то згодом зросла потреба у юридичному оформленні, фінансовій звітності та офіційній взаємодії з державними й міжнародними структурами.

З метою аналізу тенденцій розвитку офіційно зареєстрованого волонтерства в Україні доцільно розглянути таблицю 2.4.

Таблиця 2.4 - Динаміка офіційно зареєстрованих волонтерів в Україні

Рік	Кількість зареєстрованих волонтерів
2022	2 383 особи
2023	6 734 особи
2024	10 454 особи

Джерело: розроблено авторкою на основі даних Державної податкової служби України.

П'ятою особливістю стала цифровізація волонтерського руху. В умовах війни саме цифрові інструменти дали змогу волонтерським ініціативам діяти швидко, прозоро й масштабно. Соціальні мережі, банківські сервіси, краудфандингові платформи, месенджери, онлайн-таблиці, CRM-системи, геолокаційні сервіси, цифровий документообіг, сервіси звітності та візуалізації результатів фактично стали технологічним каркасом сучасного волонтерства [25, с. 135-137]; [33, с. 311-314]. Через них організовувалися збори, формувалися черги на закупівлі, перевірялися запити, координувалися маршрути, збиралися міжнародні пожертви, створювалися звіти й підтримувалася довіра. Важливо, що цифровізація не просто прискорила старі процеси, а змінила саму архітектуру допомоги. Відтепер волонтерська ефективність значною мірою залежить не лише від наявності ресурсів, а й від здатності працювати з інформацією, аудиторіями, верифікацією та цифровими потоками.

Шостою особливістю стало тісне переплетення українського волонтерського руху з міжнародною допомогою. Повномасштабна війна зробила українських волонтерів активними партнерами для іноземних донорів, діаспори, міжнародних неурядових організацій, благодійних платформ, приватних меценатів і професійних мереж за кордоном [34, р. 284-287].

У практичному вимірі це означало не тільки надходження ресурсів, а й взаємодію у формах співфінансування, постачання гуманітарної допомоги, міжнародної адвокації, обміну експертизою, роботи з іноземною аудиторією, перекладу, комунікації про потреби України в глобальному просторі. Саме в цій площині український волонтерський рух став частиною ширшої міжнародної інфраструктури солідарності. Про високий міжнародний резонанс української ситуації свідчить і те, що САФ відзначав різке зростання глобальної щедрості у зв'язку з Україною, а сама Україна піднялася на дуже високі позиції у World Giving Index.

Сьомою особливістю воєнного етапу розвитку волонтерства стала поява нових ризиків, які раніше або були менш помітними, або не набували такої гостроти. Йдеться про перевантаження команд, емоційне вигорання, проблему безпеки при роботі в прифронтових та деокупованих територіях, репутаційні ризики, юридичні й податкові труднощі, нерівномірність розподілу допомоги, конкуренцію між ініціативами та потребу в професіоналізації [33, с. 312-316]; [37, с. 44-48]; [41, с. 8-17]. Це особливо важливо підкреслити, оскільки воєнний час не тільки посилює видимість волонтерського руху, а й загострює його внутрішні суперечності. Саме тому аналітичний погляд на розвиток волонтерства має включати не лише його сильні сторони, а й ті виклики, які можуть визначати майбутню стійкість сектору.

Для більш чіткої систематизації особливостей розвитку волонтерського руху в умовах воєнного стану доцільно подати узагальнення у вигляді таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 - Особливості розвитку волонтерського руху в Україні в умовах воєнного стану

Особливість	Зміст прояву	Наслідок для розвитку сектору
Масовість і швидка самоорганізація	спонтанне виникнення ініціатив, швидке утворення штабів, складів, чатів, мереж	різке нарощування спроможності громадянського суспільства
Зміщення пріоритетів	домінування оборонної, гуманітарної, евакуаційної, медичної допомоги	структурна трансформація волонтерства
Висока суспільна довіра	стабільно високі показники довіри до волонтерських організацій	легітимація сектору та розширення ресурсної бази
Інституціоналізація	перехід від ситуативних ініціатив до фондів, ГО, штабів, професійних мереж	зростання процедурності, звітності, стійкості
Цифровізація	соцмережі, донати, платформи, месенджери, цифровий облік	прискорення, прозорість і масштабування допомоги
Міжнародне переплетення	співпраця з діаспорою, іноземними донорами, НУО, приватними благодійниками	інтеграція українського волонтерства у глобальні мережі солідарності
Нові ризики	вигорання, безпекові загрози, бюрократичні та репутаційні виклики	потреба у професіоналізації та внутрішньому зміцненні

Джерело: складено авторкою на основі [24, с. 79-83]; [33, с. 308-316]; [34, с. 281-287]; [37, с. 44-48].

Отже, в умовах воєнного стану волонтерський рух в Україні став не просто формою громадської активності, а одним із ключових механізмів національної стійкості, суспільної мобілізації та підтримки обороноздатності держави. Саме через нього проявилися здатність суспільства до самоорганізації, висока горизонтальна довіра, готовність до солідарної дії та вміння швидко створювати нові організаційні форми у відповідь на кризу.

Водночас розвиток волонтерства у воєнний час поставив перед сектором нові вимоги, пов'язані з професіоналізацією, координацією, безпекою та стійкістю. Наведені результати дозволяють зробити аналітичні висновки щодо трансформації волонтерського сектору під час воєнного стану. По-перше, відбулося зміщення структури волонтерської діяльності від переважно соціально-гуманітарної підтримки до комплексного забезпечення оборонних, медичних, логістичних та евакуаційних потреб. По-друге, суттєво змінився механізм організації волонтерства: поряд із традиційними громадськими ініціативами сформувалися мережеві та цифрові моделі координації, що дозволили значно скоротити час реагування. По-третє, високий рівень суспільної довіри став одним із ключових ресурсів розвитку сектору, однак одночасно сформував нові вимоги до прозорості, звітності та професійного управління. Таким чином, воєнний стан став чинником структурної модернізації всього волонтерського середовища.

Це і підводить до наступного аналітичного блоку, присвяченого проблемам та викликам функціонування волонтерських організацій.

2.3 Проблеми та виклики функціонування волонтерських організацій

Попри високий рівень суспільної довіри, суспільний авторитет і масштабну практичну роль, волонтерські організації в Україні стикаються з низкою серйозних системних проблем. Для якісного аналізу важливо уникати ідеалізації. Волонтерський сектор, навіть будучи потужним і морально легітимним, не є вільним від структурних обмежень, внутрішніх суперечностей і зовнішніх ризиків. Більше того, чим вагомішу роль він починає відігравати у кризових умовах, тим гострішими стають питання його стійкості, професійної спроможності та інституційної якості [21, с. 36-39]; [36, с. 57-60].

Першою проблемою є фінансова нестабільність. Значна частина волонтерських ініціатив залежить від пожертв, грантів, одноразових зборів, ситуативної медійної уваги та репутаційного капіталу. Така модель може бути дуже ефективною для швидкого реагування, але вона часто створює труднощі для довгострокового планування, особливо коли йдеться про постійні програми підтримки, тривалу реабілітацію, стабільне утримання гуманітарної інфраструктури або спеціалізовану допомогу [21, с. 37-39]; [25, с. 136-137]. У кризових умовах ця нестабільність посилюється. У суспільстві відбувається перевтома від постійних зборів, змінюються інформаційні акценти, конкуренція за увагу донорів зростає, а самі потреби при цьому не зменшуються. У результаті волонтерські організації нерідко працюють у режимі постійної фінансової невизначеності, де стратегічне планування ускладнюється коротким горизонтом прогнозування.

Друга проблема, емоційне вигорання та кадрове виснаження. Це один із найреальніших викликів воєнного часу. Тривала робота у середовищі постійного стресу, високої відповідальності, терміновості, морального тиску, інтенсивної комунікації з травматичними історіями та контакту з людським горем поступово призводить до виснаження навіть найбільш мотивованих людей [37, с. 44-49]; [38, с. 1226-1232]. У дослідженнях, присвячених емоційному вигоранню волонтерів, наголошується, що ризики підвищуються в умовах воєнного стану через тривалість навантаження, відсутність чіткої межі між роботою і відпочинком, а також через почуття провини за будь-яку «не зроблену» допомогу [38, с. 1230-1233]. У практичному вимірі це проявляється у зниженні ефективності, збільшенні конфліктності в командах, плинності учасників, втраті організаційної пам'яті та необхідності постійно донавчати нових людей.

Емоційне вигорання є проблемою не лише індивідуальною, а й структурною. Воно ставить під загрозу сталість волонтерських організацій як таких. Коли сектор тримається переважно на мотивації, солідарності й готовності працювати понаднормово, він ризикує втратити ключових людей

саме через надмірну інтенсивність навантаження. У цьому контексті досить слушною є теза, що волонтерство у воєнний час потребує не лише мобілізації, а й практик внутрішнього збереження, психологічної підтримки команд, ротації, делегування та профілактики вигорання [39, с. 49-51]; [37, с. 47-49].

Третьою проблемою є правова і бюрократична складність. Формально держава останніми роками намагалася спростити деякі процедури, пов'язані з гуманітарною допомогою, реєстрацією, податковими аспектами та веденням Реєстру волонтерів. Однак на практиці волонтерські організації й досі стикаються з труднощами у сфері бухгалтерського обліку, звітування, податкових питань, оформлення міжнародної допомоги, підтвердження статусу волонтера, правового супроводу закупівель, роботи з транспортом та документами [33, с. 313-315]; [36, с. 48-55]. Сам факт того, що правила ведення Реєстру волонтерів і процедури отримання витягів продовжують оновлюватися, свідчить про наявність практичних проблем у цій сфері. Податкове та гуманітарне регулювання залишається важливою, але не завжди простою для користування частиною правового середовища волонтерських ініціатив.

Окремо варто наголосити, що правова складність особливо відчутна для малих локальних ініціатив. Великі фонди частіше мають юристів, бухгалтерів, менеджерів проєктів і сталі моделі звітності. Натомість невеликі команди змушені поєднувати гуманітарну, логістичну, комунікаційну та фінансову роботу без достатньої адміністративної підтримки. Це створює ризики помилок, перевтоми, затримок і невиправданого бюрократичного навантаження [36, с. 56-60].

Четверта проблема, ризики непрозорості та репутаційних втрат. Масовість волонтерського сектору означає, що рівень професійності, підзвітності та внутрішнього контролю в різних ініціативах суттєво відрізняється. Не всі організації мають налагоджений фінансовий облік, публічну звітність, стандартизовану перевірку запитів, політику конфлікту інтересів або внутрішні процедури контролю [25, с. 136-137]; [36, с. 57-59].

Через це навіть поодинокі порушення можуть завдавати шкоди не лише окремій ініціативі, а й довірі до сектора загалом. Особливість волонтерської сфери полягає в тому, що вона значною мірою тримається на репутаційному капіталі. Якщо довіра підривається, зменшуються пожертви, падає готовність людей співпрацювати, ускладнюється комунікація з донорами та отримувачами допомоги. Відтак питання прозорості є не технічним, а стратегічним.

П'ята проблема, безпекові виклики. У воєнний час волонтери часто працюють у прифронтових і деокупованих територіях, під час евакуацій, перевезення вантажів, у районах загрози обстрілів, мінування, нестабільного зв'язку, енергетичних відключень і підвищеного рівня інформаційної небезпеки [33, с. 309-313]; [41, с. 18-31]. Це означає, що волонтерство у воєнний час нерідко пов'язане з ризиком для життя і здоров'я. Окрему групу становлять інформаційні ризики: витік даних про маршрути, склади, отримувачів допомоги, військові чи гуманітарні потреби може створювати додаткові загрози. Саме тому безпекова складова сьогодні має бути включена в саму модель організації волонтерської роботи, а не сприйматися як факультативне питання.

Шоста проблема полягає в нерівномірності ресурсів. Великі й добре відомі фонди мають потужніший доступ до донатів, медіаприсутності, партнерських мереж, міжнародних грантів і публічної уваги. Водночас локальні ініціативи можуть виконувати критично важливу роботу в конкретній громаді чи вузькій ніші, але не мати достатнього фінансування, видимості або адміністративної спроможності [21, с. 37-39]; [25, с. 136-137]. Це породжує дисбаланс у можливостях. Частина потреб закривається швидко завдяки публічності, а частина, менш медійна, але не менш важлива, може залишатися недофінансованою. Унаслідок цього виникає ризик нераціонального розподілу ресурсів, коли видимість ініціативи починає конкурувати з реальним ступенем суспільної необхідності.

Сьомою проблемою є дефіцит координації. За умов великої кількості волонтерських організацій, локальних команд, гуманітарних штабів, громадських об'єднань, міжнародних донорів та органів влади виникає ризик дублювання допомоги в одних сферах і браку уваги до інших [21, с. 38-39]; [36, с. 57-60]. Проблема полягає не в самому обсязі допомоги, а в ефективності її маршрутизації. Без достатнього обміну даними й комунікаційних протоколів одна громада може отримувати кілька однакових поставок, тоді як інша лишатиметься без підтримки. Така ситуація особливо характерна для умов швидкої мобілізації, коли ключовою цінністю стає швидкість, але менше уваги приділяється системній координації. Утім зі збільшенням тривалості кризи саме питання координації починає визначати ефективність сектору в цілому.

Восьма проблема, напруга між швидкістю та інституційністю. Волонтерство часто ефективне саме тому, що діє швидко, гнучко, неформально і здатне обходити повільні адміністративні процедури. Однак зі зростанням масштабів з'являється потреба у регламентах, аудиті, безпекових процедурах, фінансовому обліку, юридичних інструментах, кадровій політиці та внутрішніх стандартах [33, с. 313-316]; [36, с. 58-60]. Саме тут формується один із головних викликів усього сектору: волонтерські організації мають професіоналізуватися, але при цьому не втратити гнучкості, яка і є джерелом їхньої сили. Якщо сектор залишиться повністю стихійним, він ризикує вигоріти, втратити контроль і довіру. Якщо ж надмірно бюрократизується, то може втратити швидкість, інноваційність і безпосередній контакт із реальними потребами. Тому стратегічне завдання полягає не у виборі між формальністю і гнучкістю, а у пошуку їхнього збалансованого поєднання.

Для кращого узагальнення основних проблем волонтерських організацій варто подати ще одну таблицю 2.6.

Таблиця 2.6 - Основні проблеми та виклики функціонування волонтерських організацій в Україні

Проблема	Прояв у практиці	Потенційні наслідки
Фінансова нестабільність	залежність від донатів, грантів, разових зборів	короткий горизонт планування, нестійкість довгих програм
Емоційне вигорання	перевтома, постійний стрес, робота з травматичними подіями	плинність людей, зниження ефективності, втрата спроможності
Правова і бюрократична складність	звітування, бухгалтерія, податкові питання, гуманітарні процедури	адміністративне перевантаження, ризики помилок
Непрозорість і репутаційні втрати	нерівний рівень звітності та внутрішнього контролю	падіння довіри до окремих ініціатив і сектора загалом
Безпекові виклики	робота під обстрілами, у зоні мінної небезпеки, під час евакуацій	ризики для життя, здоров'я та даних
Нерівномірність ресурсів	домінування великих фондів у публічному просторі	регіональні та функціональні дисбаланси
Дефіцит координації	дублювання допомоги, слабкий обмін даними	неефективний розподіл ресурсів
Напруга між швидкістю та інституційністю	потреба в процедурах при збереженні гнучкості	ризик або хаотизації, або надмірної бюрократизації

Джерело: складено авторкою на основі [21, с. 36-39]; [33, с. 309-316]; [36, с. 57-60]; [37, с. 44-49]; [41, с. 18-31].

Для формування практичних рекомендацій доцільно оцінити визначені проблеми за рівнем їхнього впливу на стійкість волонтерського сектору наведені в таблиці 2.7.

Проведене ранжування показує, що найбільш критичними для подальшого розвитку сектору є фінансова стійкість, координація та збереження людського ресурсу. Саме ці напрями доцільно покласти в основу рекомендацій третього розділу, присвяченого забезпеченню умов розвитку волонтерського руху.

Таблиця 2.7 - Ранжування проблем функціонування волонтерських організацій

Проблема	Рівень гостроти	Пріоритет реагування
Фінансова нестабільність	Високий	Першочерговий
Дефіцит координації	Високий	Першочерговий
Емоційне вигорання	Високий	Першочерговий
Правові та бюрократичні бар'єри	Середній	Короткостроковий
Нерівномірність ресурсів	Середній	Середньостроковий
Репутаційні ризики	Середній	Постійний контроль
Безпекові виклики	Високий	Стратегічний

Джерело: розроблено авторкою

Важливо підкреслити, що перелічені проблеми не нівелюють значення волонтерського руху. Навпаки, вони свідчать про ступінь його реальної залученості у вирішення суспільно значущих завдань. Чим вагомішу функцію виконує волонтерський сектор, тим більше він стикається з типовими викликами складних інституцій: обмеженістю ресурсів, кадровою стійкістю, якістю управління, правовим середовищем, безпекою та репутаційним тиском. У цьому сенсі проблеми волонтерських організацій є не ознакою слабкості як такої, а показником того, що сектор фактично став частиною критично важливої суспільної інфраструктури [25, с. 136-137]; [34, р. 285-287].

Загалом аналіз розвитку волонтерського руху в Україні та світі дає підстави для кількох підсумкових висновків. По-перше, українське волонтерство пройшло якісну трансформацію і сьогодні поєднує риси класичного громадянського волонтерства, кризової мобілізації та частково інституціоналізованої суспільної інфраструктури. По-друге, в умовах воєнного стану воно стало одним із головних механізмів національної стійкості, що підтверджується не лише практикою, а й стабільно високою суспільною довірою [26]; [35].

По-третє, український досвід, будучи частиною глобального волонтерського простору, має виразну специфіку, пов'язану з оборонно-гуманітарним характером і масштабом кризової самоорганізації. По-четверте, подальший розвиток сектору залежатиме від того, наскільки успішно він зможе відповісти на власні внутрішні виклики: професіоналізуватися без втрати гнучкості, посилити координацію без надмірної централізації, зберегти довіру через прозорість і підтримати власних учасників у боротьбі з виснаженням та безпековими ризиками [33, с. 314-316]; [36, с. 58-60]; [37, с. 47-49]. Саме ці аспекти є визначальними для розуміння не лише теперішнього стану, а й перспектив волонтерського руху в Україні в ширшому європейському та світовому контексті.

Узагальнюючи результати другого розділу, можна стверджувати, що розвиток волонтерського руху в Україні характеризується одночасним зростанням масштабів участі, структурним ускладненням напрямів діяльності та поступовою інституціоналізацією сектору. В умовах воєнного стану волонтерство стало елементом критичної суспільної інфраструктури, що виконує функції мобілізації ресурсів, підтримки населення та забезпечення суспільної стійкості. Водночас подальший розвиток сектора потребує переходу від переважно реактивних моделей допомоги до довгострокових механізмів координації, професіоналізації та підтримки організаційної спроможності.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ

3.1 Заходи щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху

Забезпечення належних умов розвитку волонтерського руху в Україні доцільно розглядати як один із пріоритетних напрямів сучасної соціальної та гуманітарної політики. Це пояснюється тим, що волонтерство вже давно перестало бути лише епізодичною формою громадської активності й перетворилося на важливий механізм суспільної самоорганізації, кризового реагування, підтримки обороноздатності, допомоги вразливим категоріям населення та післякризового відновлення. У сучасних умовах питання розвитку волонтерського сектору стосується не тільки громадянського суспільства як такого, а й загальної стійкості держави, ефективності міжсекторальної взаємодії та рівня соціальної згуртованості. Саме тому рекомендації щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху мають бути практичними, структурованими і орієнтованими на розв'язання конкретних проблем, а не зводитися до загальних декларацій про суспільну корисність волонтерства. Такий підхід узгоджується і з сучасною державною політикою, оскільки на нормативному рівні вже зафіксовано перехід до довгострокового бачення розвитку волонтерської діяльності, що відображено у Концепції Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року [46].

Першим блоком рекомендацій є удосконалення правового регулювання. Основна проблема полягає в тому, що діяльність волонтерів та організацій, які їх залучають, регулюється не одним актом, а цілою системою нормативних джерел, що охоплюють сферу волонтерства, благодійності, гуманітарної допомоги, громадських об'єднань і податкового законодавства. Причиною цього є поступове, а не комплексне формування правового поля,

внаслідок чого окремі елементи регулювання розвивалися нерівномірно. У результаті на практиці виникають труднощі з тлумаченням правового статусу окремих суб'єктів, із розмежуванням волонтерської та благодійної діяльності, із правовим оформленням гуманітарних операцій та з орієнтацією у податкових процедурах [42]; [45]. Саме тому доцільно рекомендувати подальшу гармонізацію законодавства, яка має включати уніфікацію ключових термінів, чіткіше розмежування статусу волонтера, благодійника і гуманітарної організації, а також узгодження процедур реєстрації, звітності та взаємодії з державними органами. Очікуваним результатом такого кроку має стати зменшення правової невизначеності, зниження ризику помилок у практичній діяльності та підвищення доступності правового середовища для нових ініціатив [45]; [46].

У межах цього ж напрямку доцільно поставити питання про спрощення юридичних процедур для невеликих волонтерських ініціатив. Проблема полягає в тому, що локальні волонтерські групи нерідко виконують надзвичайно важливі функції в межах громад, але не мають достатньої адміністративної спроможності для проходження всіх складних процедур, пов'язаних із формалізацією діяльності, поданням заяв, веденням обліку чи підготовкою звітності. Причина полягає у невідповідності між масштабом діяльності певної ініціативи та бюрократичним навантаженням, яке вона змушена нести. Практичним заходом у цьому випадку може бути підготовка типових алгоритмів для різних моделей волонтерської активності, розроблення спрощених адміністративних режимів для малих ініціатив, а також створення єдиної офіційної системи консультацій для тих, хто лише розпочинає волонтерську діяльність. Очікуваним результатом буде не лише полегшення входження громадян до волонтерського сектору, а й зменшення рівня неформальності там, де діяльність фактично здійснюється, але юридично залишається нерегульованою [42]; [46].

Другим блоком рекомендацій є цифровізація державної взаємодії з волонтерами. Проблема полягає в тому, що частина процедур, важливих для

волонтерської діяльності, досі або потребує зайвих часових витрат, або залишається недостатньо зрозумілою для користувачів. Причина цього полягає в неповній інтеграції електронних сервісів та в тому, що цифрове середовище підтримки волонтерства лише формується. Водночас уже зараз є позитивні зрушення. Державна податкова служба створила окремий інформаційний блок для волонтерів, у якому систематизовано документи, заяви, нормативні акти та пояснення щодо включення до Реєстру волонтерів [42]. Крім того, у 2025-2026 роках було спрощено порядок подання заяви для включення до Реєстру волонтерів, а також впроваджено можливість отримання витягу з Реєстру в електронному вигляді [43]. Це свідчить про те, що держава вже рухається у правильному напрямі, однак ці кроки варто розширити.

Конкретним заходом у цій сфері має стати створення більш повної цифрової екосистеми взаємодії з волонтерами. Йдеться про можливість реєстрації, оновлення даних, отримання витягів, подання інформаційних повідомлень, доступу до шаблонів документів, консультацій і роз'яснень в одному електронному середовищі. У перспективі доцільно також забезпечити електронний супровід частини процесів, пов'язаних із гуманітарними вантажами, якщо це не суперечить вимогам безпеки та спеціального правового режиму. Очікуваним результатом стане зменшення бюрократичного навантаження, скорочення часу на виконання формальних процедур, підвищення доступності сервісів для волонтерів з різних регіонів і загальне зміцнення довіри до державної взаємодії у цій сфері [42]; [43].

Третім блоком рекомендацій є фінансова та податкова підтримка волонтерського руху. Проблема в тому, що значна частина волонтерських ініціатив працює в умовах нестійкої фінансової бази, спираючись на разові пожертви, короткострокові збори, гранти або хвильову медійну увагу. Причиною такої ситуації є залежність від нестабільних джерел фінансування та недостатня передбачуваність податкового й фінансового середовища для значної частини волонтерських ініціатив. Практичним заходом може бути

розширення податкових стимулів для фізичних і юридичних осіб, які системно підтримують волонтерські програми, а також підготовка чітких офіційних роз'яснень щодо оподаткування донатів, грантів, благодійної допомоги, зборів на цільові потреби та порядку використання коштів волонтерами [42]. Окремо доцільно рекомендувати спрощення фінансової звітності для малих організацій або малих за обсягом волонтерських ініціатив, якщо це не створює ризиків непрозорості. Очікуваним результатом має стати підвищення фінансової стійкості сектора, зменшення кількості правових непорозумінь та формування більш сприятливого середовища для довготривалих програм допомоги [42]; [46].

Із цим безпосередньо пов'язана рекомендація щодо розвитку змішаних моделей фінансування волонтерської діяльності. Проблема полягає в тому, що значна частина зборів працює ефективно лише тоді, коли існує емоційний імпульс або висока публічна увага, тоді як тривалі напрями діяльності потребують більш стабільного фінансового забезпечення. Причина такого дисбалансу полягає у відмінності між короткостроковою допомогою і довгими програмами, які складніше фінансувати через спонтанні пожертви. У зв'язку з цим доцільно рекомендувати розвиток моделей співфінансування, де поєднувалися б кошти громадян, місцевих програм підтримки, ресурсів бізнесу та міжнародних партнерів. Очікуваним результатом стане зниження фінансової вразливості сектора і краща спроможність підтримувати програми, орієнтовані на довготривалі соціальні наслідки війни та повоєнного відновлення [46]; [49].

Четвертим блоком є інституційне партнерство. Проблема в тому, що волонтерський сектор часто змушений самотійно вирішувати завдання, які потребують координації з державними органами, місцевим самоврядуванням, соціальними службами, медичними установами, закладами освіти та бізнесом, але ця взаємодія не завжди є системною. Причина полягає в тому, що волонтерство історично розвивалося як гнучка і швидка горизонтальна реакція на потребу, тоді як інституційне середовище діє через формалізовані

механізми, які не завжди адаптовані до темпу волонтерської роботи. Конкретним заходом має стати розвиток постійних форматів співпраці: координаційних рад, меморандумів, місцевих протоколів взаємодії, спільних навчань, узгоджених алгоритмів маршрутизації допомоги та локальних карт потреб. Очікуваним результатом буде підвищення адресності допомоги, зменшення дублювання функцій, кращий розподіл ресурсів та формування партнерської моделі, у якій волонтерство не заміщує державу, а посилює її спроможність у тих сегментах, де потрібні оперативність, гнучкість і високий рівень довіри [46]; [49].

Особливо вагомим цей напрям є для територіальних громад. Проблема полягає в тому, що саме на локальному рівні виникають найбільш конкретні й чутливі запити, але саме там часто бракує інструментів підтримки невеликих волонтерських команд. Причина в асиметрії ресурсів між різними громадами та в тому, що малі ініціативи не завжди мають доступ до приміщень, транспорту, консультацій або місцевого співфінансування. Практичним заходом можуть бути муніципальні програми підтримки волонтерства, доступ до комунальних приміщень, мікрогранти, логістична допомога, консультаційні сервіси, а також офіційні канали комунікації з місцевою владою. Очікуваним результатом стане зміцнення локальної стійкості громад і збереження тих ініціатив, які працюють безпосередньо поруч із людьми та найкраще знають місцеві потреби [46]; [49].

П'ятим блоком є розвиток організаційної спроможності волонтерських структур. Проблема полягає в тому, що волонтерський сектор в Україні надзвичайно активний, але рівень підготовки волонтерів і менеджерів НУО є нерівномірним. Причина очевидна: значна частина людей долучається до допомоги з мотивів солідарності й моральної відповідальності, а не через наявність спеціальної підготовки у сфері логістики, безпеки, психології, комунікацій чи фінансового менеджменту. Однак сучасне волонтерство дедалі більше потребує саме таких компетентностей. Тому доцільно рекомендувати системне навчання волонтерів і координаторів у напрямках логістики,

безпекових процедур, першої допомоги, психологічної підтримки, фандрейзингу, комунікацій, публічної звітності та обліку. Очікуваний результат полягає в тому, що добровільність не буде суперечити професійності, а навпаки поєднуватиметься з нею, роблячи допомогу більш якісною, ефективною й безпечною [46]; [49].

Для кращого узагальнення вищезазначені рекомендації можна систематизувати так, як наведено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Основні заходи щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху

Проблема	Причина	Конкретний захід	Очікуваний результат
Фрагментарність правового регулювання	розпорошеність норм між різними галузями законодавства	гармонізація законодавства, уніфікація термінів, чітке розмежування статусів	правова визначеність і спрощення практичної діяльності
Недостатня цифровізація	неповна інтеграція електронних сервісів	розширення електронних сервісів, е-витягів, електронних консультацій	швидкість процедур і доступність сервісів
Фінансова нестабільність	залежність від разових зборів і донатів	податкові стимули, роз'яснення, моделі співфінансування	фінансова передбачуваність і стійкість програм
Слабка інституційна координація	відсутність постійних форматів партнерства	координаційні ради, меморандуми, місцеві протоколи взаємодії	краща маршрутизація допомоги і зменшення дублювання
Нерівна підготовка волонтерів	масове залучення без спеціального навчання	навчальні програми, тренінги, методичний супровід	професіоналізація і підвищення якості допомоги

Джерело: розроблено авторкою

Шостим блоком рекомендацій є формування стандартів прозорості та довіри. Проблема полягає в тому, що висока суспільна довіра до волонтерських організацій є одним із головних ресурсів їхньої діяльності, але цей ресурс не є автоматично гарантованим. Причиною потенційних ризиків є масовість сектору, різний рівень професійності, нерівномірність практик звітності та внутрішнього контролю. Тому доцільно рекомендувати впровадження та поширення стандартів прозорості: регулярної публічної звітності, верифікації зборів, внутрішніх правил контролю за рухом коштів і майна, етичних кодексів, процедур реагування на репутаційні ризики, а також цифрових інструментів для відстеження використання ресурсів. Очікуваним результатом має бути збереження високого рівня суспільної довіри та посилення інституційної стійкості волонтерського сектору [46].

Сьомим блоком є психологічна підтримка волонтерів. Цей напрям часто недооцінюється, хоча саме він має критичне значення для довготривалої життєздатності сектору. Проблема полягає в емоційному вигоранні, виснаженні, моральному перевантаженні й хронічній втомі, що супроводжують тривалу волонтерську діяльність у кризових умовах. Причина полягає не лише у великому обсязі роботи, а й у самій культурі самопожертви, коли волонтери часто відсувають власний ресурс на другий план. Конкретним заходом може бути впровадження програм профілактики вигорання, супервізії, психологічного консультування, ротації навантаження, безпечних графіків праці й відпочинку, а також навчання координаторів команди навичкам підтримувального менеджменту. Очікуваним результатом стане збереження людського ресурсу волонтерського руху, зниження плинності активістів та підвищення загальної стійкості сектору [46]; [49].

Восьмим блоком є підтримка локальних ініціатив. Проблема полягає в тому, що саме невеликі місцеві групи часто найкраще реагують на конкретні потреби громади, але при цьому мають найменше доступу до фінансів, приміщень, транспорту і консультативної підтримки. Причина в нерівномірності ресурсів між великими фондами та локальними ініціативами.

Тому доцільно рекомендувати розвиток мікрогрантів, місцевих програм співфінансування, консультативної допомоги, доступу до комунальних приміщень і логістичної підтримки. Очікуваний результат полягатиме в тому, що територіальні громади матимуть ширше коло стійких місцевих ініціатив, а волонтерський рух не концентруватиметься лише навколо найбільш публічних і ресурсних організацій [46]; [49].

Для узагальнення основних напрямів інституційного забезпечення розвитку волонтерського руху доцільно подати таблицю 3.2.

Таблиця 3.2 - Інституційне забезпечення реалізації заходів розвитку волонтерського руху

Напрямок заходів	Відповідальний суб'єкт	Інструменти реалізації
Удосконалення нормативної бази	Центральні органи виконавчої влади	Зміни законодавства, спрощення процедур
Цифровізація взаємодії	Органи державної влади, громади	Електронні сервіси, цифрові платформи
Фінансова підтримка	Держава, донори, бізнес	Гранти, конкурси, податкові стимули
Інституційне партнерство	Органи місцевого самоврядування, ГО	Спільні програми та координація
Підтримка прозорості	Волонтерські організації	Стандарти звітності
Психологічна підтримка	Освітні установи, психологічні служби	Консультації, навчання
Локальні ініціативи	Територіальні громади	Локальні програми розвитку

Джерело: розроблено авторкою

Запропоновані заходи мають міжсекторальний характер і передбачають залучення не лише державних органів, а й громадянського суспільства, бізнесу, міжнародних партнерів та локальних спільнот. Такий підхід дозволяє перейти від декларативних рекомендацій до механізмів практичної реалізації.

3.2 Перспективи розвитку волонтерського руху в Україні

Перспективи розвитку волонтерського руху в Україні варто аналізувати не як сукупність бажаних сценаріїв, а як реальні тенденції, які вже проявилися в суспільній практиці. Передусім потрібно зазначити, що волонтерський рух в Україні вже вийшов за межі тимчасової реакції на кризу і дедалі більше набуває ознак сталої суспільної інституції. На це вказують високий рівень суспільної довіри, інституціоналізація ініціатив, поява довготривалих організаційних форматів і збереження значної ролі громадянської самоорганізації навіть після кількох років повномасштабної війни. Дані соціологічних досліджень 2025 року свідчать про те, що значна частина громадян продовжує брати участь у волонтерській допомозі та декларує готовність робити це й надалі, що підтверджує не ситуативний, а стійкий характер волонтерської активності. Це дає підстави говорити про довгострокову перспективу розвитку волонтерства як одного з опорних елементів українського громадянського суспільства.

Однією з ключових перспектив розвитку волонтерського руху є перехід до більш стійких і організаційно зрілих моделей діяльності. Подальший розвиток сектора пов'язаний не стільки зі збільшенням кількості ініціатив, скільки зі зміцненням їхньої спроможності працювати, адаптуватися до змін і зберігати ефективність у різних суспільних умовах [46]. Наступною перспективою є інтеграція волонтерської діяльності у процеси післявоєнного відновлення країни. Очікується поступове зміщення акценту від переважно кризового реагування до підтримки громад, соціальної адаптації населення, роботи з ветеранами, розвитку локальних середовищ і посилення суспільної згуртованості. У такому форматі волонтерство розглядатиметься як складова механізмів довгострокового суспільного розвитку [49].

У майбутньому ефективність волонтерського руху дедалі більше залежатиме від здатності поєднувати ресурси громадянського суспільства, місцевих громад, інституційної підтримки та зовнішньої співпраці. Це

створює передумови для більшої стійкості та кращої адаптації до нових викликів [46]; [49].

Розвиток молодіжної участі у волонтерській діяльності сприятиме формуванню довгострокової культури громадянської активності, передачі організаційного досвіду та оновленню самого волонтерського середовища. У перспективі це може стати одним із чинників зміцнення громадянського суспільства в Україні [46].

Значний потенціал має міжнародне поширення українського волонтерського досвіду. Практики, сформовані в умовах масштабної кризи та війни, можуть стати джерелом нових підходів до організації допомоги, кризового реагування та суспільної мобілізації. Це відкриває можливості для міжнародної співпраці, дослідницьких проєктів і включення українського досвіду у глобальні дискусії щодо стійкості суспільств [49].

Окремою довгостроковою тенденцією є посилення цифрового виміру волонтерства. Надалі цифрові інструменти дедалі більше впливатимуть на швидкість координації, доступність участі та ефективність взаємодії між учасниками сектору. Це створює умови для масштабування волонтерських практик і підвищення їхньої результативності [42]; [46].

Для наочного відображення основних перспектив розвитку волонтерського руху, часових горизонтів їх реалізації та критеріїв оцінки результативності представлено таблицю 3.3.

Таблиця 3.3 - Часові горизонти реалізації перспектив розвитку волонтерського руху

Горизонт реалізації	Основні перспективи	Очікуваний результат	Критерій оцінки
Короткостроковий (до 1 року)	Розвиток цифрових інструментів, посилення координації	Підвищення оперативності діяльності	Швидкість реагування, кількість залучених учасників
Середньостроковий (1–3 роки)	Розвиток молодіжного волонтерства, посилення організаційної стійкості	Зміцнення інституційної спроможності	Рівень залучення та сталість діяльності
Довгостроковий (3–5 років)	Інтеграція у відновлення країни, міжнародний розвиток досвіду	Посилення соціальної стійкості	Рівень участі у відновленні та кількість партнерських проєктів

Джерело: розроблено автором

Такий підхід дозволяє розглядати перспективи розвитку як послідовний процес із визначеними часовими орієнтирами та критеріями оцінювання ефективності.

Завершуючи аналіз, варто зазначити, що перспективи розвитку волонтерського руху в Україні загалом є позитивними, однак їх реалізація залежить від трьох базових умов. Перша умова полягає у формуванні стабільного правового середовища, у якому волонтерська, благодійна, гуманітарна та податкова складові не суперечать одна одній, а утворюють зрозумілу систему. Друга умова стосується інституційної підтримки, що включає цифрові сервіси, навчання, партнерські моделі, локальні програми підтримки та механізми підвищення організаційної спроможності. Третя умова пов'язана зі збереженням суспільної довіри, яка є стратегічним ресурсом волонтерського сектору і повинна підтримуватися через прозорість,

підзвітність, професійність та реальну ефективність допомоги. Якщо ці умови будуть забезпечені, волонтерський рух в Україні не лише збереже свою високу суспільну роль, а й стане одним із ключових чинників соціальної стійкості, післявоєнного відновлення та подальшого розвитку громадянського суспільства [46]; [49].

З метою систематизації запропонованих заходів, визначення етапів їх впровадження та оцінки очікуваного ефекту представлено таблицю 3.4.

Таблиця 3.4 - Матриця впровадження запропонованих заходів

Захід	Відповідальний	Ресурси	Строк	Очікуваний результат	Індикатор
Цифровізація	Державні органи	Фінансові, ІТ	До 1 року	Швидша взаємодія	Скорочення часу
Підтримка волонтерів	Громади	Організаційні	1-2 роки	Зниження вигорання	Рівень утримання
Розвиток партнерства	Бізнес, донори	Фінансові	2-3 роки	Стійкість сектору	Кількість партнерств
Професіоналізація	Освітні установи	Освітні	Постійно	Підвищення якості	Кількість навчань

Джерело: розроблено авторкою

Побудована матриця демонструє, що реалізація запропонованих заходів потребує чіткого розподілу відповідальності, ресурсного забезпечення та системи моніторингу результатів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження теоретичних основ, сучасного стану, особливостей розвитку та перспектив волонтерського руху в Україні. За результатами проведеного аналізу встановлено, що волонтерство в сучасному розумінні є багатовимірним соціальним феноменом, який поєднує ознаки громадянської участі, соціальної активності, механізму солідарності, форми благодійної діяльності та інструменту кризового реагування. Доведено, що в науковому дискурсі волонтерство розглядається через соціально-етичний, соціологічний, інституційний, функціональний і правовий підходи, що дає змогу більш повно охарактеризувати його зміст, функції та суспільне значення.

Відповідно до першого завдання розкрито сучасні підходи до розуміння волонтерства. Установлено, що волонтерська діяльність у сучасному суспільстві виходить за межі традиційного розуміння добровільної допомоги та розглядається як важливий механізм розвитку громадянського суспільства, суспільної мобілізації та соціальної взаємодії. Узагальнення наукових підходів дозволило визначити волонтерство як багатокомпонентне явище, що поєднує соціальні, гуманітарні, організаційні та громадянські функції.

Відповідно до другого завдання охарактеризовано зміст, напрями та форми волонтерської діяльності. Визначено, що сучасний волонтерський рух реалізується через різноманітні форми участі та охоплює соціальний, гуманітарний, освітній, медичний, екологічний, кризовий та інші напрями діяльності. Встановлено, що характерною рисою сучасного волонтерства є його гнучкість, швидкість реагування та здатність адаптуватися до змін суспільних потреб.

Відповідно до третього завдання проаналізовано нормативно-правове забезпечення волонтерства в Україні. Встановлено, що чинна система правового регулювання створює базові умови для функціонування

волонтерського сектору, проте подальший розвиток потребує вдосконалення механізмів координації, спрощення окремих процедур та розвитку цифрових інструментів взаємодії між державою та волонтерськими ініціативами.

Відповідно до четвертого завдання досліджено основні напрями та форми волонтерської діяльності в Україні. Визначено, що розвиток українського волонтерського руху характеризується розширенням сфер діяльності, високим рівнем громадянської участі та активним використанням мережевих і цифрових механізмів координації. Установлено, що волонтерські ініціативи стали важливим елементом підтримки суспільної стійкості та оперативного реагування на соціальні потреби.

Відповідно до п'ятого завдання визначено особливості розвитку волонтерського руху в умовах воєнного стану. Доведено, що повномасштабна війна стала чинником суттєвої трансформації волонтерського сектору та сприяла переходу від локальних ініціатив до масштабних систем підтримки населення, військових і територіальних громад. Встановлено, що в умовах воєнного стану волонтерство виконує не лише гуманітарну, а й організаційну, координаційну та стабілізаційну функції.

Відповідно до шостого завдання виявлено основні проблеми та виклики функціонування волонтерських організацій. До ключових обмежень віднесено фінансову нестабільність, нерівномірність ресурсного забезпечення, ризики емоційного виснаження учасників, труднощі міжсекторальної координації та необхідність забезпечення більшої інституційної стійкості. Проведений аналіз підтвердив доцільність переходу від ситуативних моделей підтримки до довгострокових механізмів розвитку сектору.

Відповідно до сьомого завдання розроблено рекомендації щодо забезпечення умов розвитку волонтерського руху та окреслено перспективи його подальшого розвитку в Україні. Обґрунтовано доцільність посилення організаційної спроможності волонтерських організацій, розвитку цифрової інфраструктури взаємодії, підтримки партнерських механізмів і розширення участі громад у реалізації волонтерських ініціатив. Визначено, що

перспективи розвитку волонтерського руху пов'язані з його інтеграцією у процеси післявоєнного відновлення, зміцненням суспільної стійкості та адаптацією до довгострокових соціальних викликів.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що волонтерський рух в Україні перетворився на один із ключових елементів функціонування громадянського суспільства та важливий ресурс суспільної адаптації в умовах кризових змін. Подальший розвиток цього сектору доцільно розглядати як складову довгострокової державної та суспільної стратегії підтримки соціальної стійкості та відновлення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Volunteerism / United Nations Volunteers. URL: <https://www.unv.org/volunteerism> (дата звернення: 09.03.2026).
2. Volunteerism // Knowledge Portal on Volunteerism / United Nations Volunteers. URL: <https://knowledge.unv.org/theme/volunteerism> (дата звернення: 09.03.2026).
3. State of the World's Volunteerism Report: Universal Values for Global Well-being. Overview / United Nations Volunteers. Bonn, 2011. URL: <https://surl.li/eehmht> (дата звернення: 09.03.2026).
4. Погрібна В. Л. Волонтерство як соціокультурний феномен: епістемологічні та аксіологічні аспекти аналізу. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 4 (27). С. 185–196. URL: <https://surl.li/ztxeoa> (дата звернення: 09.03.2026).
5. Калениченко Р. А. Волонтерство в соціальній роботі : навч. посіб. Київ : КиМУ, 2008. 86 с. URL: <https://surl.li/xohelx> (дата звернення: 09.03.2026).
6. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с. URL: <https://surl.li/voibvw> (дата звернення: 09.03.2026).
7. Лях Т. Л. Методика організації волонтерської діяльності : робоча навчальна програма. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. 102 с. URL: <https://surl.li/uuyqvo> (дата звернення: 09.03.2026).
8. Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посіб. / за ред. Т. Л. Лях. Київ : Версо-04, 2012. 288 с. URL: <https://inmol.org/navchalno-metodychnyj-posibnyk-menedzhment-volonterskykh-hrup-vid-a-do-ia/> (дата звернення: 09.03.2026).
9. Вашкович В. В., Василенко О. Ю., Карабін Т. О., Лазур Я. В., Манзюк В. В., Рошканюк В. М. Посібник волонтера. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88с. URL: <https://surl.li/uxnnlq> (дата звернення: 09.03.2026).
10. Путівник з волонтерства в Україні: законодавство, менеджмент, найкращі практики. Національна соціальна сервісна служба України, Центр

демократії та верховенства права, Українська волонтерська служба. Київ, 2023. 88 с. URL: <https://surl.li/armleg> (дата звернення: 09.03.2026).

11. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ, 2021. 164 с. URL: https://caritas.ua/wp-content/uploads/2022/02/5_ukr_digital_whole.pdf (дата звернення: 09.03.2026).

12. Захарчук Р. А. Загальна характеристика окремих напрямків волонтерської діяльності. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 167–172. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2024.1.22>. (дата звернення: 09.03.2026).

13. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.03.2026).

14. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3236-17> (дата звернення: 09.03.2026).

15. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5073-17> (дата звернення: 09.03.2026).

16. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4572-17> (дата звернення: 09.03.2026).

17. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2671-19> (дата звернення: 09.03.2026).

18. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1192-14> (дата звернення: 09.03.2026).

19. Податковий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 09.03.2026).

20. Панченко А. О. Волонтерська діяльність як одна із форм благодійної діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право.* 2024. Вип. 84, ч. 2. С. 113–117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.2.14>. (дата звернення: 09.03.2026).

21. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум.* 2016. № 2 (57). С. 25–40. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2016.02.025>. (дата звернення: 09.03.2026).

22. Грищенко Н. І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2018. № 2 (38). С. 73–78. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2018.2\(38\).152919](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2018.2(38).152919). (дата звернення: 09.03.2026).

23. Шайгородський Ю. Ж. Волонтерська діяльність як форма суспільної мобілізації у відсічі російській агресії. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки.* 2023. № 8. С. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.31558/2617-0248.2023.8.12>. (дата звернення: 09.03.2026).

24. Павлюк Т. І., Демченко О. П. Оцінка розвитку волонтерської діяльності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід.* 2024. № 7. С. 130–137. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.7.130>. (дата звернення: 09.03.2026).

25. День Незалежності України: цінність держави, згуртованість та волонтерство під час війни : загальнонаціональне опитування / Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 22.08.2024. URL: <https://dif.org.ua/article/den-nezalezhnosti-ukraini-tsinnist-derzhavi-zgurtovanist-ta-volonterstvo-pid-chas-viyni> (дата звернення: 09.03.2026).

26. World Giving Index. Charities Aid Foundation. URL: <https://www.cafonline.org/insights/research/world-giving-index> (дата звернення: 09.03.2026).

27. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19> (дата звернення: 09.03.2026).

28. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022> (дата звернення: 09.03.2026).

29. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2102-20> (дата звернення: 09.03.2026).

30. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України; Декларація, Форма типового документа від 01.03.2022 № 174. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/174-2022-%D0%BF> (дата звернення: 09.03.2026).

31. Питання надання гуманітарної та іншої допомоги цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 07.03.2022 № 220. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/220-2022-%D0%BF> (дата звернення: 09.03.2026).

32. Попова С. М., Тельний М. А. Особливості здійснення волонтерської діяльності в умовах воєнного стану: адміністративно-правові аспекти. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2026. Т. 30, № 3. С. 304–316. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.26>. (дата звернення: 09.03.2026).

33. Pankova O., Kasperovych O. Ukrainian Volunteer Movement under Conditions of Armed Russian Aggression: Opportunities, National and Global Challenges for Ukraine's Post-War Recovery. *Journal of European Economy*. 2022. Vol. 21, No. 3. P. 270–287. DOI: . <https://doi.org/10.35774/jee2022.03.270>. (дата звернення: 09.03.2026).

34. Прес-релізи та звіти - Довіра суспільним інституціям. Київський міжнародний інститут соціології. 13.01.2026. URL: <https://www.kiis.com.ua/?cat=reports&id=1578&lang=ukr&page=1> (дата звернення: 09.03.2026).

35. Корж-Ікаєва Т. Механізм адміністративно-правового регулювання волонтерської діяльності в Україні. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 2 (28). С. 48–60. DOI: <https://doi.org/10.33270/02242802.48>. (дата звернення: 09.03.2026).

36. Теренда Н. О., Сеньчук Л. І., Литвинова О. Н., Панчишин Н. Я., Запорожан Л. П. Емоційне вигорання у волонтерів (на прикладі Рівненської області). *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2024. № 2 (100). С. 44–49. DOI: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2024.2.14786>. (дата звернення: 09.03.2026).

37. Симоненко С., Костюніна О., Кузіна К. Соціально-психологічні чинники емоційного вигорання волонтерів в період воєнного стану в Україні (на прикладі діяльності волонтерів БФ «Берег життя» в період воєнного часу, м. Одеса, Україна). *Наукові перспективи*. 2024. № 10 (52). С. 1223–1234. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10\(52\)-1223-1234](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-10(52)-1223-1234). (дата звернення: 09.03.2026).

38. Ткаченко Д. Технології профілактики емоційного вигорання волонтерів та працівників недержавних організацій. *Вісник: Соціальна робота*. 2017. Т. 2, № 2. С. 49–51. URL: <https://surl.li/dyljer> (дата звернення: 09.03.2026).

39. Колот А.М. «Праця 5.0»: теоретико-прикладний концепт формування новітньої платформи соціально-трудового розвитку: препринт. Київ: КНЕУ, 2025. 84 с. URL: <https://doi.org/10.33111/978-966-926-565-4>

40. Виклики і загрози для правозахисників, активістів та волонтерів. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2024. 64 с. URL: https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/Zahrozy-i-vyklyky-dlia-aktyvistiv_ukr.pdf (дата звернення: 09.03.2026).

41. Для волонтерів / Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/baneryi/dlya-volonteriv> (дата звернення: 09.03.2026).

42. Накази Міністерства фінансів України у 2025 р. Міністерство фінансів України. URL: <https://surl.li/edoajq> (дата звернення: 09.03.2026).

43. Колот А.М. Вирішення соціально-трудових конфліктів на засадах партнерства та соціальної відповідальності. *Економіка та суспільство*. 2023. №49. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-14>

44. Про внесення змін до Закону України «Про гуманітарну допомогу» щодо врегулювання діяльності гуманітарних організацій : Закон України від 18.09.2025 № 4608-IX // База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4608-20> (дата звернення: 09.03.2026).

45. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми з розвитку волонтерської діяльності на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 15.07.2025 № 715-р. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/715-2025-%D1%80> (дата звернення: 09.03.2026).

46. Лопушняк Г., Кирилюк В. Екосистемна координація повоєнного відновлення будівельного сектору: інтеграторська модель девелоперського бізнесу. *Social Development and Security*. 2026. №16(1). С. 461-476. DOI: <https://doi.org/10.33445/sds.2026.16.1.33>

47. Шандар А.М., Дорошенко О.О. Волонтерський рух в Україні: динаміка розвитку та роль у контексті забезпечення соціальних послуг. *Бізнес Інформ*. 2025. №3. С. 216–222. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-3-216-222>

48. Суспільство, трансформоване війною : аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2025. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/202503/ad_suspilstvo_transfor_vinyoyu_final_08_0325.pdf (дата звернення: 09.03.2026).

49. Шандар А.М. Волонтерство як інструмент активізації соціальної згуртованості молоді в умовах сучасних викликів. Інклюзія, соціальна відповідальність та підприємництво. Соціальні інновації для розвитку громад та залучення молоді : матеріали міжнародної весняної школи. (Генуя (Італія) – Берлін (Німеччина) - Київ - Мелітополь (Україна), 17 березня – 18 квітня 2025 р.). 2025. С. 479–482.

Метадані

ДОКУМЕНТ

Заголовок

Розвиток волонтерського руху в Україні

Автор

Годлевська

Науковий керівник / Експерт

Кирилюк

ІД документу

334189616

ОРГАНІЗАЦІЯ

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
KNEU

підрозділ

кафедра соціоекономіки та управління персоналом

ЗВІТ

Дата звіту

6/5/2026

Дата редагування

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

14510

Кількість слів

КЦ

119752

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		10

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

#	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://miniust.gov.ua/4754	22 (15 %)